

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ : บทเรียนแห่งการแสวงหาความเข้าใจมนุษย์และสังคม*

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต)**

วันนี้คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากรได้นิมนต์อาตมาภาพมาพูดเรื่อง “มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์: บทเรียนแห่งการแสวงหาความเข้าใจมนุษย์และสังคม” สำหรับเรื่องนี้อาตมาภาพคิดว่า ผู้ที่ตั้งธงจะให้ความสมบูรณ์ในความหมายที่สมบูรณ์ไม่ได้ เพราะว่ายาวมากแล้ว แต่อาตมาภาพก็ขอเติมให้สมบูรณ์ว่าคงไม่ใช่ให้เข้าใจเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงการนำความรู้ความเข้าใจนั้น มาใช้สร้างสรรค์ประโยชน์สุขแก่มวลมนุษย์ด้วย ซึ่งก็หมายความว่า เท่าที่ผ่านมาในมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ได้ ให้ความรู้ความเข้าใจมนุษย์และสังคมแก่อารยธรรมของโลกจำเพาะแค่ไหนเพียงใด แล้วเราก็เอามาใช้ประโยชน์ได้แค่ไหน อันนี้ก็ทำความเข้าใจกันไว้กว้าง ๆ เนื่องจากมีเวลาอันจำกัด การพูดวันนี้ก็คิดว่าจะได้แค่เป็นข้อสังเกตเท่านั้น

ในเบื้องต้นก่อนที่จะพูดอะไรที่เป็นข้อสังเกต ก็อาจจะต้องเอามะพร้าวห้าวมา

ขายสวน ก่อนที่จะมาพูดในท่ามกลางท่านอาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งอยู่ในวงวิชาการนี้โดยตรง อาตมาภาพซึ่งที่จริงเป็นคนนอกก็ว่าได้ ที่มาพูดในเรื่องราวของมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ โดยจะมีส่วนเกี่ยวข้องกับบ้างก็เป็นเพียงส่วนย่อยในสาขาวิชาทั้งสองนี้ ตอนแรกที่จะต้องเอาความรู้ประเภทมะพร้าวมาขายสวน ก็เพราะว่าจะได้วางพื้นฐานที่จะพูดกันต่อไปข้างหน้า

วิชาสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์นี้ ย่อมรู้จักกันอยู่ว่าเป็นวิชาการที่เราจัดตามแบบตะวันตก และเป็นส่วนหนึ่งในวิชาการหรือความรู้ของมนุษย์ทั้งหมด ซึ่งนิยมจัดแบ่งออกเป็นสามหมวดด้วยกัน คือ สังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ ซึ่งหมายถึงวิทยาศาสตร์ธรรมชาติและวิทยาศาสตร์ในด้านกายภาพด้วย อย่างไรก็ตามแม้ว่าจะนิยมแบ่งเป็นสามหมวดอย่างนี้ ก็ถือว่าครบถ้วนแล้ว วิชาการความรู้ของมนุษย์ขึ้นอยู่ในสามหมวดนี้หมด แต่ในความเป็นจริงแล้ว

*ปาฐกถาพิเศษเนื่องใน การสัมมนาทางวิชาการ “๒๕ ปีอักษรศาสตร์ การย้อนพินิจเพื่อกำหนดทิศทางการสำหรับอนาคต” วันที่ ๑๖ มิถุนายน ๒๕๓๖ ณ ห้องประชุมคณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร พระราชวังสนามจันทร์ นครปฐม

**ปัจจุบันท่านได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็น พระธรรมปิฎก

การจัดหมวดวิชาเหล่านี้ ก็ยังมีความลึกลับมีความเว้า ๆ แหว่ง ๆ อยู่พอสมควร อันเป็นผลทำให้มีปัญหาต่อความเข้าใจและการนำมาใช้ประโยชน์ เรื่องนี้ก็เป็นข้อสังเกตที่จะต้องพูดต่อไป

เมื่อพิจารณาในแง่ของความเป็นมา จะเห็นได้ว่าวิชาทั้งสามหมวดนี้เกิดขึ้นไม่พร้อมกัน หมวดวิชาที่เก่าแก่ที่สุดคือ หมวดมนุษยศาสตร์ ส่วนวิชาสังคมศาสตร์ถือว่าใหม่ที่สุดที่อยู่กลางคือวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ ที่นี้ถือว่าสังคมศาสตร์ซึ่งอยู่ในหัวข้อเรื่องนี้ ความจริงจะว่าใหม่กว่าก็ไม่เชิง เพราะเรามีความคิดเกี่ยวกับเรื่องสังคมนี้มานานแล้วตั้งแต่ยุคโบราณ ในฝ่ายของฝรั่งนี้ก็ถือว่า ในสมัยกรีกนี้ก็พูดกันมานานมาก พลาโต อริสโตเติลก็พูดกันเรื่องนี้ พูดแม้เรื่องที่จะสร้างรัฐในอุดมคติ ซึ่งก็เป็นเรื่องของสังคมศาสตร์ อยู่ในเรื่องรัฐศาสตร์ แต่ว่าไม่จัดอยู่ในวิชาการของสังคมศาสตร์ เพราะว่าไม่มีวิธีการศึกษาที่เป็นวิทยาศาสตร์ สังคมศาสตร์อย่างแท้จริง เมื่อมีวิทยาศาสตร์แล้ว กล่าวคือนำเอาวิธีแบบวิทยาศาสตร์ธรรมชาตินั้นมาใช้ในการศึกษา สังคมนี้จึงกลายเป็นวิทยาศาสตร์ประเภทหนึ่ง ที่เราตั้งชื่อให้ว่าเป็นสังคมศาสตร์ ดังนั้นจึงกลายเป็นว่าสังคมศาสตร์นี้เกิดทีหลัง

การจัดหมวดวิชานี้ยังมีปัญหา โดยมีบางวิชาที่ยังเกี่ยวกันว่าอยู่ในหมวดไหน บางวิชาแทบไม่มีที่จะลง แต่ไม่ว่าวิชาไหนก็ตาม โดยทั่วไปแล้วเราถือได้ว่าเกิดจาก

จุดประสงค์ หรือเหตุผลด้วยกันสองประการ คือ ประการที่หนึ่ง เกิดจากความสงสัย ตลอดจนความประหลาดอัศจรรย์ใจ และความชื่นชมต่อความรู้ที่เกี่ยวกับเรื่องของมนุษย์ สังคม และธรรมชาติแวดล้อม มนุษย์นั้นมีความสงสัยเกี่ยวกับเรื่องของสิ่งทั้งหลายที่ตัวได้ประสบ ซึ่งเป็นเรื่องธรรมดาเพราะอยากรู้ และประการที่สองก็คือ การประสบปัญหาแล้วหาทางออกคิดแก้ไข ยังผลทำให้เกิดการศึกษาวิชาการต่าง ๆ ขึ้นมา กล่าวในด้านหนึ่งคือ การศึกษาเพื่อความรู้ความเข้าใจตลอดถึงการชื่นชมล้วนๆ และอีกด้านหนึ่งเป็นการศึกษาเพื่อนำมาใช้ประโยชน์ในการคิดแก้ไขปัญหา และสร้างสรรค์ประโยชน์สุขแก่มนุษย์และสังคม

ถ้าพิจารณาวัตถุประสงค์ทั้งสองประการ จะเห็นว่าในเมื่อวิทยาศาสตร์เกิดขึ้นแล้ว วิทยาศาสตร์ธรรมชาติได้มีการจัดแยกที่ค่อนข้างชัดเจน ในการเข้าถึงวัตถุประสงค์ทั้งสองประการ กล่าวคือวิทยาศาสตร์มีการจัดแยกเป็นวิทยาศาสตร์บริสุทธิ์ กับวิทยาศาสตร์ประยุกต์ ตลอดจนเทคโนโลยี วิทยาศาสตร์บริสุทธิ์เป็นเรื่องของความรู้และความเข้าใจล้วนๆ ส่วนวิทยาศาสตร์ประยุกต์และเทคโนโลยี ก็เป็นเรื่องการเอาความรู้ในวิทยาศาสตร์นั้นมาใช้ประโยชน์สนองความต้องการของมนุษย์อีกทีหนึ่ง ส่วนสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์นั้นไม่มีการแบ่งชัดอย่างนี้ ตัวอย่างเช่น สังคมศาสตร์นั้นมีความมุ่งหมายในการศึกษาทั้งในแง่ความรู้

และการนำไปใช้ประโยชน์ปน ๆ กันไป ไม่มีการแยกเป็นระดับปริญญาตรีหรือปริญญาโท ประเด็นข้างต้นนี้เป็นข้อสังเกตอย่างหนึ่ง ซึ่งจะมีผลต่อการที่จะทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจ และการใช้ประโยชน์ต่อมา

จะขอกลับไปพิจารณาถึงการแบ่งหมวดวิชาที่ว่ามีการลักลั่นดังได้พูดไปแล้วว่า หมวดวิชาที่เก่าที่สุดคือมนุษยศาสตร์ เวลาเราไปค้นคว้าคำว่า Humanities หรือมนุษยศาสตร์นั้นเราจะพบว่า หนังสือพจนานุกรมหรือสารานุกรมหลายฉบับจะบอกว่า เป็นอันเดียวกับ Liberal Arts หรือศิลปศาสตร์ แต่บางคนบางพวกกลับไม่ถือว่าเป็นอันเดียวกัน ซึ่งเป็นดังนี้เป็นเรื่องของวิวัฒนาการการศึกษาและความรู้ของมนุษย์

Liberal Arts นี่เป็นเรื่องเก่าแก่กว่า ถือว่ามีมาแต่โบราณ ทั้งในตะวันออกและตะวันตก ทางตะวันออกนี้ คำว่าศิลปศาสตร์เป็นคำโบราณในอินเดีย ในพุทธประวัติจะพบว่าพระพุทธเจ้าหรือเจ้าชายสิทธัตถะก่อนที่จะเสด็จออกบรรพชา ก็ได้ทรงศึกษาศิลปศาสตร์ ๑๘ ประการ รายชื่อศิลปศาสตร์ทั้ง ๑๘ ประการว่ามีอะไรบ้าง ก็จะอยู่ในหนังสือเก่าๆ รายละเอียดชื่อวิชาตรงกันบ้างไม่ตรงกันบ้าง แต่ก็มิมีวิชาหลักๆ ที่ตรงกัน ส่วนในทางตะวันตกก็มีมาแต่โบราณเหมือนกัน ที่เรียกว่า Liberal Arts นั้นปรากฏในสมัยกรีกและก่อนนี้ก็คงจะมีการศึกษาอยู่แล้ว แต่อารยธรรมตะวันตกนั้นถือว่าเริ่มต้นกันชัดๆ ในยุคกรีกโบราณ

ในที่นี้ต้องพิจารณากันตามสายตะวันตก เพราะเรากำลังพูดวิชาการกันแบบตะวันตก เรื่องของศิลปศาสตร์ตะวันออกจะยกไว้ก่อนไม่กล่าวถึง ในสายตะวันตกนี้ ขอบเขตของความหมายของศิลปศาสตร์มีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย ซึ่งฝรั่งเองก็บอกว่าเพิ่งจะมีลงตัวในสมัยกลางนี้เอง ที่มีการแบ่งเป็นศิลปศาสตร์ ๗ ประการ ซึ่งเดี๋ยวนี้นิยมใช้เลข ๗ คือ The Seven Liberal Arts แล้วก็มีการแยกเป็นตรียบทกับจตุบท ตรียบทคือวิชาหมวดสามได้แก่วิชา Grammar ซึ่งรวมทั้ง Literature วิชาไวยากรณ์รวมทั้งวรรณคดีเข้าไปด้วย แล้วก็วิชาตรรกศาสตร์และวาทลยีก็ถือว่าอยู่ในตรียบท ซึ่งผู้ศึกษาจบจะได้ Bachelor degree (ปริญญาตรี) ส่วนจตุบท วิชาหมวดสี่ก็ได้แก่วิชา เลขคณิต เรขาคณิต เรขาคณิตบางที่ก็ไปรวมเอาวิชา ภูมิศาสตร์เข้าไปด้วย รวมทั้งวิชาประวัติศาสตร์ธรรมชาติเข้าไปด้วย อันนี้ก็ซึกยุ่งเหมือนกัน แล้วก็วิชาดาราศาสตร์ วิชาดนตรี นี่ก็ถือว่าอยู่ในหมวดจตุบท พวกนี้จบแล้วก็ให้ปริญญาโท Master degree ที่กล่าวมานี้เป็นการจัดวิชาที่มาลงตัวในสมัยกลาง

ถ้าเทียบกับในสมัยนี้ก็เปลี่ยนไปแล้ว อย่างวิชา Astronomy วิชาดาราศาสตร์ ซึ่งสมัยก่อนมี Astrology คือวิชาโหราศาสตร์ ปนอยู่ด้วย ตอนนีวิชา Astronomy วิชาดาราศาสตร์ก็แยกไปอยู่ในสายของวิทยาศาสตร์ธรรมชาติไปแล้ว ส่วน Law หรือกฎหมาย ซึ่งในสมัยนั้นมีการรวบรวมอยู่ในวิชา

rhetoric คือวิชาวาทศิลป์ ไปอยู่ในวิชาสังคมศาสตร์ ซึ่งวิชาสังคมศาสตร์ก็ไม่แน่ บางทีก็เอาเฉพาะ Comparative Law จัดเข้าในสังคมศาสตร์ Law โดยทั่วไปก็จัดเข้าไม่ได้ นี่ก็เป็นความลักลั่นที่วุ่นวายพอสมควร อันนี้ทำไม่ Liberal Arts จึงมาบรรจบกับ The Humanity ไป ๆ มา ๆ ก็ทำให้ศิลปศาสตร์นี้มาเป็นอันเดียวกับมนุษยศาสตร์ อันนี้เข้าใจว่าเป็นเรื่องของ การจัดโดยสาระและความมุ่งหมายมากกว่า ส่วนตัววิชานี้ก็จัดกันใหม่หมดแล้ว เราไม่ได้จัดตามตรียบทหรือจุดพบแบบสมัยกลาง

ที่นี้ถอยหลังกลับไปถึงว่า Liberal Arts นี่เป็นวิชาตั้งแต่สมัยกรีก ซึ่ง Liberal Arts ชื่อนั้นก็บอกอยู่แล้วว่าเป็นวิชาของเสรีชน Liberal ก็หมายถึงเสรีชน เป็นวิชาการศึกษาของพวกเสรีชน คนที่ไม่เป็นทาส คนที่เป็นอิสระศึกษาไปทำไม ก็เพื่อจะได้พัฒนาสติปัญญาและความดีงามทางศีลธรรมเพื่อจะเป็นคนดี มีสติปัญญา อันนี้เป็นวิชา Liberal Arts แล้วก็มาคู่กับวิชาอีกประเภทหนึ่ง คือวิชา Survive Arts คือวิชาของพวกข้าทาส แสดงว่าสมัยนั้นมีการแบ่งชนชั้น ที่มาเป็นวิชาศิลปศาสตร์ก็เป็นวิชาของพวกเสรีชน ซึ่งไม่ได้มีความหมายอย่างปัจจุบันเลย เป็นวิชาเพียงว่าเป็นเรื่องของเสรีชน สำหรับคนที่เป็นอิสระควรจะมี ส่วนวิชาของพวกข้าทาสก็ไปเรียนวิชาภาควิชาปฏิบัติ วิชาฝีมือที่จะใช้แรงงาน หรือแม้แต่ใช้มือก็ถือว่าเป็นวิชาข้าทาส แต่ว่า Liberal Arts มี

สาระสำคัญอยู่ที่ต้องการที่จะให้เป็นเสรีชนมีสติปัญญา มีคุณธรรม ในสมัยนี้เรียกว่า เป็นคนเก่งคนดี อย่างที่นิยมพูดกัน

ที่นี้เรามาพิจารณา Humanities บ้าง ฝ่ายมนุษยศาสตร์นั้นก็จะมาบรรจบกันตรงนี้ เพราะวิชา Humanities นั้น ความหมายเดิมในสายหนึ่งก็เพื่อฝึกคนให้มีความเป็นมนุษยธรรม Humanities นี้ เดิมมีความหมายที่โยงไปหา Humanity ที่เป็น singular เป็นเอกพจน์ที่เป็นเรื่องของมนุษยธรรม วิชา Humanity ฝึกฝนคนเพื่อความเป็นผู้มีมนุษยธรรม และอีกอย่างหนึ่งก็เป็นการฝึกนักพูดด้วย ให้มีความสามารถในการพูด การแสดงออกอย่างชัดเจนได้ผลจงใจคนได้ดี อันนี้ก็เป็นวัตถุประสงค์ซึ่งก็ไม่เหมือนกันในวิชาที่เรียกว่า Humanity แต่รวมแล้วมันก็เป็นการศึกษาฝึกสติปัญญาพอสมควร เพราะว่าผู้ที่จะเป็นนักพูดได้ในสมัยโบราณนั้น ถือว่าเป็นยอดคน เป็นการฝึกคนทางสมอง และก็เป็นผู้ที่ดีงาม มีความสามารถ ในแง่นี้วัตถุประสงค์พอเข้ากันได้

The Humanities and Liberal Arts ที่ว่าฝึกคนเพื่อความดีเลิศทางสติปัญญาและคุณธรรม ปัจจุบันนี้เราจับเอาสาระนี้เป็นพื้นฐานโดยไม่ติดกับตัวศัพท์ Liberal Arts ว่าเป็นวิชาของเสรีชนในสมัยกรีก จึงกลายเป็นว่า Liberal Arts ก็เป็น Liberal Education เป็นการศึกษาทั่วไป (General Education) เป็นการเตรียมคนเพื่อชีวิตที่ดีงามนั่นเอง แล้วก็ทำให้คนมีความพร้อมที่จะไปเรียน

วิชาเฉพาะต่าง ๆ เดียวนี้นิยมจัดเอาวิชาประเภทนี้สำหรับเป็นวิชาพื้นฐาน ซึ่งเป็นวิชาที่ใช้เรียนศึกษากันก่อนที่จะไปเรียนวิชาเฉพาะอื่น ๆ เพราะว่ากันไปแล้ว คนรู้สึกว่าการเรียนวิชาพวกนี้เป็นวิชาเบื้องต้น ถ้าไม่ทำความเข้าใจให้ดีก็จะมองว่าเป็นวิชาชั้นต่ำ ๆ ซึ่งหมายความว่าก่อนที่จะไปเรียนวิชาเฉพาะที่เป็นวิชาชั้นสูงขึ้นไป เราต้องเรียนวิชาพื้นฐานกันก่อนเป็นวิชาต้น ๆ ซึ่งความรู้สึกของคนไม่น้อยที่มองกันแบบนี้ กลายเป็นว่าวิชา Liberal Arts วิชา Humanities เป็นวิชาชั้นเบื้องต้นหรือชั้นเบื้องต้นต่ำไปเลยก็มีความจริงแล้วตรงกันข้าม เพราะวิชา Humanities เป็นวิชาที่เตรียมคนให้เป็นมนุษย์ เป็นวิชาที่จะทำคนให้เป็นคนก่อน และคนที่เป็นคนแล้วจะได้มีอุปกรณ์ที่จะไปทำงานทำอาชีพต่อไป นั่นก็เพราะไปเรียนวิชาเฉพาะ ดังนั้นความเป็นคนนั้นมันอยู่ที่วิชาจำพวก Humanities และวิชา Liberal Arts

ในทางความเป็นจริงแล้ววิชา Liberal Arts นับเป็นวิชาที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะทำคนให้เป็นคน หรือทำคนให้เป็นมนุษย์ ฉะนั้นเป็นวิชาที่มีความสำคัญ เป็นพื้นฐานของความเป็นคน ไม่ใช่เป็นวิชาเบื้องต้น แต่ว่ามีความหมายว่าเป็นพื้นฐานในแง่เบื้องต้นที่ว่า เมื่อเตรียมคนให้เป็นคนแล้ว เขาพร้อมที่จะไปเอาอุปกรณ์หรือวิชาอื่นที่เป็นอุปกรณ์ไปใช้ทำประโยชน์ต่อไป เมื่อคนมีความเป็นคนที่ดีแล้ว อุปกรณ์ที่เขาได้คือวิชาเฉพาะนั้น เขาจะได้ไปใช้ประโยชน์

ได้สมความมุ่งหมาย เกิดประโยชน์แก่ชีวิตและสังคมอย่างแท้จริง และอีกประการหนึ่งจะเป็นพื้นฐานในทางสติปัญญา ทำให้พร้อมในการเรียนวิชาเหล่านั้นอย่างดีด้วย ฉะนั้นเราจึงต้องให้ความสำคัญแก่วิชาประเภท Humanities หรือ Liberal Arts นี้ให้มาก

ในปัจจุบันจะให้ความหมายของวิชา Humanities ว่าเป็นวิชาที่ศึกษาในเรื่องของมนุษย์ เพื่อแสดงความหมายซึ่งก็เปลี่ยนไปเรื่อย ๆ ที่นี้เราก็มักจะกล่าวกันว่าเป็นการศึกษาเรื่องชีวิตมนุษย์ที่ไม่ใช่ด้านชีววิทยา หรือว่าเป็นการศึกษาในเรื่องราวของมนุษย์ เวลาจัดวิชาก็ไม่ลงตัว เช่นโดยทั่วไป จะจัดวิชาประเภทภาษา วรรณคดี ประณีตศิลป์ (อันได้แก่สถาปัตยกรรม ประติมากรรม และจิตรกรรม) และปรัชญา วิชาปรัชญา หรือ Philosophy บางทีก็ไม่ถูกจัดเป็นวิชาในมนุษยศาสตร์ก็มี นอกจากนี้แล้วยังจัด Music ดนตรี ซึ่งมีใน Liberal Arts สมัยโบราณรวมไว้ในมนุษยศาสตร์อีกด้วย วิชาการด้านศาสนาก็เป็นอีกวิชาหนึ่งที่ไม่แน่ว่าจะจัดเข้าได้หรือเปล่า เพราะบางครั้งก็เอาเขามารวม บางครั้งก็ไม่ยอมจัด แล้วที่เกี่ยงกันมากที่สุดคือ วิชาประวัติศาสตร์ว่าจะอยู่ในเรื่องของมนุษยศาสตร์หรือสังคมศาสตร์ บางทีก็ต้องแบ่งกัน แย่งกันว่าเอาส่วนนั้นมาเป็นสังคมศาสตร์ เอาส่วนนี้ไปเป็นมนุษยศาสตร์ รวมความคือยังไม่ลงตัวเรื่องเหล่านี้บางทีก็จะเอามาพูดเป็นข้อสังเกตต่อไป ในเมื่อมีเรื่องเข้ามาเกี่ยวข้อง วิชา

ดาราศาสตร์หรือ Astronomy ซึ่งได้กล่าวถึงเมื่อตอนต้นนั้นได้แยกออกไปจาก Liberal Arts ไปเป็นวิชาแรก และเป็นวิชาที่เก่าที่สุดของวิชาวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ ซึ่งก็จัดแบ่งเป็นวิชาฟิสิกส์ เคมี ชีววิทยา และวิชาวิทยาศาสตร์ประยุกต์หรือเทคโนโลยี

ส่วนหมวดที่เป็นน้องใหม่สุดคือสังคมศาสตร์ ซึ่งเกิดขึ้นในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ ถือว่าเวลานี้อายุยังไม่ครบ ๒๐๐ ปี สังคมศาสตร์เป็นเรื่องของการเอาวิธีการวิทยาศาสตร์มาใช้ศึกษาสังคม หรือมาใช้ในการศึกษาพฤติกรรมของมนุษย์ในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคม สังคมศาสตร์เองการจัดวิชาก็ยังไม่ลงตัวอีก ที่ถือว่าแน่นอนก็มีวิชาจำพวก Cultural หรือ Social Anthropology อันได้แก่มานุษยวิทยาทางวัฒนธรรมหรือทางสังคม แล้วก็วิชาทางสังคมวิทยา วิชารัฐศาสตร์ วิชาเศรษฐศาสตร์ วิชาจิตวิทยา สังคม ซึ่งจิตวิทยาก็เอามาไม่หมด มีเฉพาะแต่จิตวิทยาทางสังคมนี่ที่เป็นสังคมศาสตร์ แต่บางทีก็ไปจัดจิตวิทยาว่าเป็นกลางๆกว้างๆว่าเป็นสังคมศาสตร์ไป แล้วก็ยังมีวิชาย่อยๆเข้ามาอีก คือวิชาภูมิศาสตร์ ซึ่งบางทีก็จัดเข้ามาเฉพาะบางส่วน ซึ่งเป็นภูมิศาสตร์เฉพาะด้าน ภูมิศาสตร์สังคม ภูมิศาสตร์เศรษฐกิจ วิชาอาชญาวิทยา วิชากฎหมาย ซึ่งบางทีก็บอกว่าเอาเข้ามาได้ไม่หมด เข้ามาได้เฉพาะ Comparative Law เท่านั้น นอกจากนั้นก็ยังมีวิชาภาษาศาสตร์ (Linguistic) และที่ยังหาที่ลงไม่ได้ก็คือ Education วิชา

การศึกษาซึ่งถือว่าอยู่ในหมวดสังคมศาสตร์เหมือนกัน แต่ว่าเอาจริงๆ ก็ยังเถียงกันอยู่ บางคนก็บอกว่าจัดเข้าได้เฉพาะบางแง่บางส่วนของวิชาการศึกษา หรือศึกษาศาสตร์จัดเข้าไว้ในหมวดสังคมศาสตร์ นอกจากนั้นแล้วยังมีวิชาอื่นๆที่ยังแย้งกันอยู่หรือเถียงกันอยู่ระหว่างมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ได้แก่ วิชาประวัติศาสตร์ วิชาปรัชญา และวิทยาศาสตร์

ที่กล่าวมาข้างต้นทั้งหมดนี้ เป็นการพูดให้เห็นการลักลั่นในการจัดวิชาการที่ยังไม่ลงตัว จนกระทั่งถึงปัจจุบันเกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ในวงการวิชาการขึ้นมา โดยที่เรื่องเก่ายังสะสางไม่เสร็จ ซึ่งเรื่องราวในตอนนี้อาจจะต้องโยงไปถึงวิทยาศาสตร์ กล่าวคือเมื่อวิทยาศาสตร์เกิดขึ้นมานั้น ถือเป็นเหตุการณ์สำคัญมากในอารยธรรมมนุษย์ ที่ถือว่าทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ในวงการวิชาการและความเป็นอยู่ของผู้คน เพราะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการมองโลกและชีวิต ตลอดทั้งอารยธรรมของมนุษย์ทั้งหมด แล้วเมื่อวิทยาศาสตร์ธรรมชาติเกิดขึ้นแล้ว มันก็มีสถานะสูงคือได้รับความนิยมเชิดชูเป็นวิชาชั้นนำ กลายเป็นผู้นำในวิชาการต่าง ๆ จนกระทั่งกลายเป็นมาตรฐานวัดความจริง เราจะเห็นว่าศาสตร์ทั้งหลายพยายามทำตัวให้เป็นวิทยาศาสตร์ อยากจะเป็นอย่างวิทยาศาสตร์ ใช้วิธีอย่างวิทยาศาสตร์ อย่างที่เกิดหมวดวิชาสังคมศาสตร์นี่ก็เป็นเรื่องของการพอใจ ชอบนิยมเรื่องวิธีการ

ของวิทยาศาสตร์นั่นเอง แล้วเอามาใช้ในการศึกษาสังคม

ตอนที่สังคมศาสตร์เกิดใหม่ๆ ผู้ที่ได้รับเริ่มในวงวิชาการนี้ก็อยากจะให้สังคมศาสตร์ได้เป็นวิชาหนึ่งที่จัดอยู่ในวิทยาศาสตร์ และมีความต้องการให้สังคมทั้งหมดนี้เป็นวิชาเดียว ไม่ใช่แยกมาเป็นวิชาเฉพาะอย่างเช่นปัจจุบัน ต่อมากลับกลายเป็นว่า สังคมศาสตร์แยกกระจายเป็นวิชาเฉพาะ ซึ่งก็เป็นเรื่องของความคิดที่มาจากสายความคิดของวิทยาศาสตร์เช่นเดียวกัน ทั้งนี้เมื่อคนนิยมวิทยาศาสตร์มาก วิทยาศาสตร์ก็มีอิทธิพลที่จะกำหนดชะตากรรมมนุษย์และอารยธรรมโลก คนชื่นชมวิทยาศาสตร์กันจนกระทั่งตั้งชื่อศตวรรษที่ ๑๙ เป็นศตวรรษแห่ง Scientism คำศัพท์ Scientism นี้ก็จะแปลว่า ลัทธินิยมวิทยาศาสตร์ หรือจะแปลให้แรงก็อาจแปลว่าเป็นความคลั่งวิทยาศาสตร์ ถือว่าศตวรรษที่ ๑๙ เป็นศตวรรษแห่งความคลั่งวิทยาศาสตร์ เป็น Nineteen Century Scientism เป็นยุคที่ให้เห็นถึงลักษณะความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมมนุษย์ ซึ่งมีความหมายไม่เฉพาะในทางวิชาการเท่านั้น แต่มีความหมายโยงไปถึงเรื่องอื่นทั้งหมดในความเป็นอยู่ และชีวิตจิตใจของมนุษย์ทีเดียว เรื่องของ Scientism มีมาจนถึงต้นศตวรรษที่ ๒๐ แล้วก็เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นซึ่งจะว่ากันต่อไป ที่นี้ตอนที่ชื่นชมวิทยาศาสตร์กันมากนั้น ก็มีความคิดหวังกันมากกว่า วิทยาศาสตร์นี้แหละจะพามนุษย์เข้าถึง

ความจริงแท้ของสิ่งทั้งหลายได้ ให้รู้สัจธรรมได้ แล้วจะแก้ปัญหาได้ทุกอย่าง ทำให้มนุษย์นี้เกิดความสุขสมบูรณ์

มนุษยศาสตร์เคยเป็นวิชาใหญ่มาแต่สมัยโบราณ เมื่อวิทยาศาสตร์เกิดขึ้นแล้วความนิยมวิทยาศาสตร์ก็ค่อยๆ คืบคลานทำให้มนุษยศาสตร์นั้นอับรมีลงจนทำให้ถึงกับเจียบไป ในยุคหลังๆ มนุษยศาสตร์ไม่ค่อยจะสู้มีความหมายสักเท่าใด ก็เลยเจียบอยู่ในวงการศึกษานักวิชาการในบางส่วน แม้แต่ผู้ที่เล่าเรียนในปัจจุบัน ซึ่งเราก็เห็นได้ชัดว่าในเมืองไทยของเราคนที่จะมาเรียนมนุษยศาสตร์จริงๆ จังๆ ในชั้นสูง ถ้าไม่อยู่ในชั้นบังคับแล้วคิดว่าหายาก โดยมากแล้วจะเรียนในสายอื่นกันมากกว่า โดยเฉพาะวิทยาศาสตร์ โดยมีวิทยาศาสตร์ประยุกต์เป็นตัวชู โดยเฉพาะว่าในเมื่อประเทศไทยยังอยู่ในยุคที่ยังไม่เต็มอัตราของการพัฒนาอย่างตะวันตก การชื่นชมในวิทยาศาสตร์ก็เลยยังสูงอยู่ ซึ่งต่างกับตะวันตกที่ปัจจุบันนี้ความนิยมวิทยาศาสตร์ได้เสื่อมถอยลงไปแล้ว กล่าวโดยสรุปก็คือมนุษยศาสตร์ซึ่งได้เคยครองความเป็นใหญ่ก็ได้สูญเสียสถานะนั้นไป

ความเปลี่ยนแปลงที่เป็นผลมาจากวิทยาศาสตร์นี้ จะมาประสานโยงและหนุนกันกับเรื่องของการปฏิวัติใหญ่สองอย่างที่เกิดขึ้นในโลกตะวันตก ซึ่งถือว่าเป็นปฏิวัติสำคัญในอารยธรรมมนุษย์ โดยเกิดในระยะใกล้เคียงกันคือตอนใกล้จะสิ้นคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙

แล้วการปฏิวัติทั้งสองนี้ ก็ยังเป็นตัวพื้นฐานที่เป็นเหตุปัจจัยที่ทำให้วิทยาศาสตร์ธรรมชาติและสังคมศาสตร์นี้เด่นยิ่งขึ้นและมีบทบาทยิ่งขึ้นเพราะในตัวของวิทยาศาสตร์นี้จะมีความหมายโยงไปถึงเทคโนโลยีด้วยและเทคโนโลยีนี้ก็จะเป็นตัวสำคัญในเรื่องของระบบอุตสาหกรรม การปฏิวัติสำคัญอีกเหตุการณ์หนึ่งก็คือการปฏิวัติอุตสาหกรรม วิทยาศาสตร์และสังคมศาสตร์จึงมาบรรจบกันกับเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นในประวัติศาสตร์ของมนุษย์ เลยยิ่งทำให้มนุษยศาสตร์นี้เจ็บลงไปหรือเสื่อมถอยลงไปมากขึ้น

เหตุการณ์การปฏิวัติใหญ่สองครั้งคือ French Revolution การปฏิวัติฝรั่งเศส หรือจะเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า Democratic Revolution เป็นการปฏิวัติที่ทำให้เกิดประชาธิปไตยขึ้นในช่วงปี ค.ศ. ๑๗๘๘ - ๑๗๘๙ เหตุการณ์สำคัญประการที่สองคือการปฏิวัติอุตสาหกรรม หรือที่เรียกว่า Industrial Revolution ที่เริ่มขึ้นในอังกฤษ เมื่อตอนจะสิ้นคริสต์ศตวรรษที่ ๑๘ หรือจะใช้ ค.ศ. ให้ค่อนข้างลงตัวก็อยู่ในแถว ๆ ค.ศ. ๑๗๕๐ - ๑๘๕๐ แต่ว่าก็เป็นเพียงการเริ่มต้นเท่านั้น เพราะว่าการปฏิวัติอุตสาหกรรมยังคงดำเนินมาถึงปัจจุบันตอนนี้มันก็ยังไม่จบ เพราะว่าได้ค่อยๆเกิดขึ้นในอังกฤษแล้วขยายไปในยุโรปจนถึงอเมริกาก็ศตวรรษที่ ๑๙ แล้วมาถึงเอเชียอย่างประเทศไทยนี้ก็ยังไม่เสร็จสิ้น เพราะฉะนั้นการปฏิวัติอุตสาหกรรมก็ยังเป็นเรื่องที่ไม่จบสิ้น พอปฏิวัติอุตสาหกรรมยังไม่

ทันจบ ปฏิวัติใหม่ก็มาอีกแล้ว ประเทศไทยก็รับไม่ทัน ตอนนี้มีปัญหาว่าโลกปฏิวัติครั้งที่สามแล้ว ประเทศไทยยังอยู่ในการปฏิวัติครั้งที่สองไม่เสร็จเลย เรื่องนี้จึงเป็นปัญหาสำคัญเรื่องหนึ่งของมนุษย์ เป็นเรื่องเกี่ยวกับด้านเศรษฐกิจเป็นใหญ่ คือเรื่องของระบบอุตสาหกรรม และการปฏิวัติ

สำหรับอีกเรื่องหนึ่งเป็นเรื่องของสังคมและการเมือง ได้แก่ ปฏิวัติฝรั่งเศสที่ทำให้เกิดระบบประชาธิปไตย สองอย่างนี้ก็จะมาโยงกัน จนถึงปัจจุบันก็ยังโยงกันอยู่ ปัจจุบันนี้เวลาประธานาธิบดีอเมริกาพูดก็จะพูดอยู่สองเรื่องนี้ ซึ่งโยงไปถึงการปฏิวัติสองครั้งนั้นที่สืบสายมาอันเดียวกัน โดยจะบอกว่าเป็น American Idea ที่ได้รับการยอมรับทั่วโลก เวลาเข้าปฏิญาณตนเป็นประธานาธิบดีอเมริกา ประธานาธิบดี Bill Clinton ก็จะถูกด้วยความภาคภูมิใจว่าเวลานี้ American Idea ได้รับการยอมรับกันทั่วโลก ได้แก่ Democracy และ Free Market Economy สำหรับ Democracy นี้จะสืบเนื่องมาจาก French Revolution และ Free Market Economy ก็คือลัทธิทุนนิยม Capitalism ในระบบอุตสาหกรรมและเป็นตัวหนุนเนื่องกันมากับอุตสาหกรรม

การปฏิวัติอุตสาหกรรม ซึ่งเกิดในยุคนี้ได้มีบทบาทสำคัญในวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนอย่างมาก ดังนั้นเมื่อเกิดการปฏิวัติอุตสาหกรรม และจะพัฒนาอุตสาหกรรมก็ต้องอาศัยเทคโนโลยี เทคโนโลยี

ก็ต้องอาศัยวิทยาศาสตร์ ฉะนั้นจึงกลายเป็นว่าอุตสาหกรรมนั้นต้องพึ่งพาวิทยาศาสตร์ด้วยเหตุนี้ วิทยาศาสตร์ก็ยิ่งมีบทบาทสำคัญมากยิ่งขึ้น มนุษย์เรานี้ก็มีความหวังกับอุตสาหกรรมมาก ซึ่งอุตสาหกรรมจะเป็นไปได้ด้วยดีต้องอาศัยวิทยาศาสตร์ เพราะฉะนั้นวิทยาศาสตร์จึงเป็นตัวชูโรง มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เป็นตัวหนุนเป็นพื้นฐานให้กับอุตสาหกรรม แต่ไป ๆ มา ๆ เป็นว่าฐานะอันนี้มันกลับกันคือ วิทยาศาสตร์ซึ่งเป็นที่พึ่งให้กับอุตสาหกรรม แต่บางทีอุตสาหกรรมก็จะพูดกลับตรงข้ามว่า วิทยาศาสตร์เป็นผู้รับใช้อุตสาหกรรมก็แล้วแต่ว่าใครจะพูด

แต่อย่างไรก็ตาม อุตสาหกรรมต้องอาศัยเทคโนโลยีซึ่งเกิดจากวิทยาศาสตร์ ดังนั้นเมื่ออุตสาหกรรมเจริญขึ้นจะมีลักษณะอย่างหนึ่งคือต้องอาศัยความชำนาญพิเศษเฉพาะทางหรือ Specialization ในเมื่ออุตสาหกรรมต้องใช้ความชำนาญเฉพาะทางในการผลิต และในการที่จะทำการผลิตในแต่ละอย่างให้ได้ผลดี ก็ต้องมีความชำนาญพิเศษในเฉพาะทางนั้น ซึ่งเป็นตัวหนุนทำให้วิทยาศาสตร์นี้ต้อง Specialize ไปด้วย ทำให้เกิดลักษณะพิเศษอย่างหนึ่งของความเจริญในยุคของวิทยาศาสตร์ที่มีมาจนถึงปัจจุบันด้วย ก็คือเรื่องของความชำนาญเฉพาะทาง หรือความชำนาญพิเศษเฉพาะสาขา แล้วเรื่อง Specialization นี้ได้ขยายมาสู่วงการด้วย และเป็นลักษณะสำคัญที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

เมื่อเทคโนโลยีเจริญขึ้นก็มีส่วนทำให้

วิถีชีวิตของประชาชนมีความสุขสมบูรณ์พร้อมขึ้น ประชากรก็เพิ่มมากขึ้น ทั้งโดยที่เข้ามาอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม ๆ ในระบบโรงงานและมาอยู่ในเมือง ทำให้เมืองขยายตัวมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี มีอัตราการอดมาก ประชากรก็มากขึ้นอย่างรวดเร็ว การดำเนินชีวิตในด้านต่าง ๆ เปลี่ยนแปลงไป ล้วนสืบเนื่องมาจากการพัฒนาอุตสาหกรรมนี้ ดังนั้นถ้าพิจารณาในแง่ของสังคมศาสตร์ เรื่องการเปลี่ยนแปลงของสังคมมนุษย์เนื่องมาจากอุตสาหกรรม ทำให้เรื่องของสังคมมนุษย์ที่เราจะต้องศึกษามีมากมาย นับเป็นปัจจัยส่วนหนึ่งที่ทำให้สังคมศาสตร์เจริญงอกงามในยุคนี้ด้วย พร้อมกับ การที่มีปัญหาสังคมให้ศึกษาเพิ่มมากขึ้น และมีปัญหาใหม่ๆ ให้ศึกษามากขึ้นด้วย สถานการณ์เช่นนี้เป็น การช่วยให้เกิดการขยายและความเจริญ และการพัฒนาของวิชาสังคมศาสตร์

การปฏิวัติสองครั้งดังกล่าว ทำให้สังคมชีวิตคนได้เปลี่ยนแปลงมากมาย อุตสาหกรรมทำให้เกิดโรงงานในเมือง และวิถีชีวิตของคนก็เปลี่ยนไป เช่น การที่จะต้องห่างจากชีวิตในบ้าน ชีวิตครอบครัวก็เปลี่ยนไป คนเข้าเมืองก็ทำให้เกิดเรื่องของการกลายจากชนบทเป็นสังคมเมือง หรือ Urbanization ขึ้นมา พอเกิดเป็นสังคมเมืองขึ้นปัญหาที่ตามมาเป็นปัญหาอีกแบบหนึ่ง และจะตามกันมาเป็นลูกโซ่ เช่น ปัญหาชีวิตจิตใจ เป็นต้น สังคมข้างต้นนี้ทำให้มีข้อมูลต้องศึกษามากขึ้น มีระบบแรงงาน Labour คนงานที่เข้ามาอยู่

ในระบบของแรงงานเป็นชีวิตที่ลำบาก เป็น ทาสแรงงาน ถูกกดค่าแรง มีความเป็นอยู่ไม่ ดี เกิดชนชั้นแบบใหม่ได้แก่ ชนชั้นกรรมกร ชนชั้นนายทุน เกิดระบบทรัพย์สินแบบใหม่ ซึ่งระบบทรัพย์สินแต่เดิมนั้นเป็นทรัพย์สินที่เป็นวัตถุเห็นชัด ตอนนีเกิดมีทรัพย์สินประเภทที่เป็นนามธรรมที่มองไม่เห็น ทรัพย์สินประเภทนามธรรมจัดเป็นบัญชีไม่มีตัวเงิน เป็นเพียงตัวเลขเฉยๆอย่างปัจจุบันนี้ทำให้มีการครอบครองทรัพย์สินได้มาก โดยไม่ต้องมีที่เก็บมีบัญชีหรือมีอะไรนิดเดียวเท่านั้น มีเงินไม่รู้กี่ร้อยล้านก็ได้ไม่ต้องมีที่เก็บอะไรๆ มันเปลี่ยนแปลงไปหมด จนกระทั่งระบบ ทรัพย์สินแบบใหม่ซึ่งเป็นเรื่องของเศรษฐกิจ เป็นเรื่องสำคัญ ก็มีอิทธิพลมาครอบงำการ เมืองวัฒนธรรมมากขึ้น เรื่องของชีวิตคนใน เรื่องการแตกต่างของรายได้ก็มากขึ้น เกิด ช่องว่างในเรื่องของทรัพย์สินสมบัติหรือรายได้ ขึ้นมา

พร้อมกันนี้อย่างที่กล่าวแล้วว่า มีการ ปฏิวัติทางด้านการปกครองหรือเรียกปฏิวัติ ประชาธิปไตยเกิดขึ้น ในเรื่องการปฏิวัติ ประชาธิปไตยนี้ ทำให้เกิดความหวังที่จะเอา ระบบอำนาจแบบใหม่ ซึ่งอำนาจมาอยู่ที่ประ ชาชนเป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหาที่เกิด จากอุตสาหกรรม ก็เลยทำให้การปฏิวัติทั้ง สองสายนี้มีความสัมพันธ์บรรจบกัน แล้ว เมื่อคนอยู่ในระบบอุตสาหกรรมมันก็มี ผลกลับไปสู่ระบบการปกครองด้วย เพราะ ว่าระบบเศรษฐกิจแบบอุตสาหกรรมทำให้

คนมารวมตัวเป็นกลุ่มเป็นก้อนมากขึ้น จึง ทำให้มีการให้การศึกษา มีการปลูกจิตสำนึก มีเรื่องผลประโยชน์มากขึ้น แล้วมีผลโยงไป ถึงการปกครองด้วย ระบบอุตสาหกรรมก็ เลยเอื้อต่อความเจริญ ที่จะคลี่คลายขยายตัว ของการปกครองแบบประชาธิปไตย

ดังได้กล่าวมาแล้วข้างต้นว่าสังคม ศาสตร์นี้ไม่ได้แบ่งเป็นบริสุทธ์ และประยุกต์ แบบวิทยาศาสตร์ สังคมศาสตร์นั้นไม่ได้เกิด มาเพื่อหาความรู้เฉยๆ วัตถุประสงค์โดย เฉพาะเดิมนั้นจะเน้นในแง่การพัฒนาชีวิต ของมนุษย์มากกว่า ซึ่งก็คือพัฒนาสังคม มนุษย์นั่นเอง รวมความแล้วปัจจัยต่างๆที่ หนุนการพัฒนาสังคมศาสตร์ก็คือ การคิดแก้ ปัญหาสังคม สร้าง welfare หรือ Well-being สร้างให้เกิดประโยชน์สุขหรือการกินดีอยู่ดี ขึ้นในสังคม ซึ่งเรื่องนี้เป็นเรื่องสำคัญในการ ศึกษาสังคมศาสตร์ ดังนั้นสังคมศาสตร์จะ มองในแง่ของวัตถุประสงค์ในเชิงประยุกต์ หรือใช้ประโยชน์มากกว่าที่จะหาความรู้อย่าง เดียว และเมื่อมนุษย์มีปัญหาขึ้นมามนุษย์ พยายามคิดแสวงหาสังคมอุดมคติ (Ideal So- ciety) เศรษฐศาสตร์อุดมคติ Ideal Economy และรัฐอุดมคติ (Ideal State) การคิดแสวงหา และการหาคำตอบในเรื่องเหล่านี้ก็เป็นส่วน หนึ่งที่น่ามาสู่การพัฒนาสังคมศาสตร์ด้วย

ความคิดสำคัญอีกเรื่องหนึ่งก็คือการ เชื่อในความคิดที่แพร่หลายในสมัยนั้นเกี่ยว กับเรื่องของวิวัฒนาการ ซึ่งในที่นี้จะเน้นใน ทางวิวัฒนาการในทางสังคม วิวัฒนาการใน

ทางสังคมนี้ สังคมศาสตร์ก็ถือว่าพวกตัวคิดก่อนทางด้าน Biological evolution คือถือว่าความรู้ความเข้าใจหรือการศึกษาเรื่องวิวัฒนาการทางสังคมนี้เกิดก่อนวิวัฒนาการในทางชีววิทยาด้วยซ้ำ แต่ว่าอิทธิพลของพวกวิวัฒนาการทางชีววิทยาโดยเฉพาะของชาร์ลส์ ดาร์วิน กลับมีอิทธิพลย้อนมาทางด้าน Social evolution อีกทีหนึ่ง ดังที่ Social Darwinism หรือลัทธิดาร์วินในทางสังคม ที่มาสนับสนุนจักรพรรดินิยมหรือว่าทุนนิยมอะไรต่างๆ เหล่านี้ อันนั้นมันก็เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกัน ทำให้เราต้องศึกษาวิชาการในแบบที่ว่ามีการโยงไปโยงมา ไม่ใช่ว่าจะศึกษาเฉพาะในแง่ของความชำนาญพิเศษอย่างเดียว และการที่มองสังคมในแง่ของวิวัฒนาการนี้ก็ทำให้เกิดความสนใจในการศึกษาสังคมศาสตร์ด้วยส่วนหนึ่งเหมือนกัน

แต่อย่างไรก็ดี การศึกษาวิวัฒนาการของสังคมในสมัยนั้น มีความเข้าใจว่าการวิวัฒนาการในลักษณะที่เป็นเส้นตรงเส้นเดียว ซึ่งหมายความว่า จะต้องเป็นอย่างนั้นถึงขั้นนั้นจะเกิดอย่างนี้ๆ ลัทธิมาร์กซ์เป็นตัวอย่างอันหนึ่งในสายความคิดแบบนี้ ที่เป็นการมองว่าสังคมจะต้องเจริญไปอย่างนั้นเป็นขั้นเป็นตอนไป ซึ่งเป็นเรื่องของ การเจริญของสังคมศาสตร์อย่างหนึ่ง พอถึงตอนนั้นในสังคมฝรั่งก็ได้สั่งสมความรู้ประสบการณ์มานานแล้ว โดยยุโรปได้มีการออกสำรวจเดินทะเล มีการแสวงหาอาณานิคม ได้ประสบการณ์ความรู้ความเข้าใจกว้างขวาง มีข้อมูล

เกี่ยวกับสังคมอื่นๆ ทำให้เห็นว่าสังคมนั้นๆ ไม่ได้เป็นอย่างสังคมตะวันตกเท่านั้น แต่มีสังคมที่เก่าแก่กว่านั้น สังคมที่มีลักษณะอย่างอื่น อันนี้ก็เป็นส่วนหนึ่งที่สนับสนุนการศึกษาสังคมให้มากยิ่งขึ้น แต่ว่าสิ่งสำคัญที่สุดได้แก่ความต้องการศาสตร์ทางสังคมหรือการศึกษาสังคมในแบบที่เป็นวิทยาศาสตร์ ใช้วิธีวิทยาศาสตร์เข้ามาศึกษา ซึ่งปัจจัยนี้เป็นตัวตัดสินใจผลักดันให้เกิดสังคมศาสตร์ขึ้นมา แล้วก็ทำให้สังคมศาสตร์เป็นศาสตร์ที่เกิดทีหลังวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ จึงเป็นอันว่าการศึกษาสังคมโดยวิธีวิทยาศาสตร์ก็ดำเนินมาเป็นสังคมศาสตร์ดังที่กล่าว

สังคมศาสตร์แม้อ่อนแรกจะเป็นศาสตร์รวมที่ว่าเป็นศาสตร์ที่ยอดในกลุ่มวิทยาศาสตร์เอง แต่ก็กลายมาจนกระทั่งแตกมาเป็นเสียงๆ เป็นสาขาๆ และที่เด่นที่สุดคือเศรษฐศาสตร์ เพราะเกี่ยวกับชีวิตความเป็นอยู่ และการกินการอยู่ของประชาชน รวมความตอนนี้เราถือว่าสังคมศาสตร์ได้เกิดขึ้นแล้ว สรุปความในตอนนี้เป็นคือ วิทยาศาสตร์ธรรมชาติและสังคมศาสตร์ก็ได้มีความสำคัญและโดดเด่นขึ้นมา ในขณะที่มนุษยศาสตร์ได้ถอยลดสถานะของตัวเองเงียบลงแล้วในเวลาเดียวกันระหว่างวิทยาศาสตร์ธรรมชาติและสังคมศาสตร์ สังคมศาสตร์ก็เอาวิทยาศาสตร์มาเป็นแบบอย่าง หรือวิทยาศาสตร์ธรรมชาติจึงเป็นตัวนำที่โดดเด่นที่สุด แล้ววิทยาศาสตร์ธรรมชาติก็พ่วงมากับวิทยาศาสตร์ประยุกต์และเทคโนโลยี

ชุดนี้ก็กลายเป็นตัวชูโรง เป็นตัวชี้ความจริง เป็นตัวมาตรฐานในการวัดสังขธรรม เป็นตัวนำชีวิตมนุษย์ กำหนดทิศทางอารยธรรมของมนุษย์ต่อมา จนกระทั่งมีคำกล่าวว่า ศตวรรษที่ ๑๙ เป็นศตวรรษแห่ง Scientism หรือศตวรรษแห่งลัทธินิยมวิทยาศาสตร์

มนุษย์จำนวนมากรู้จักวิทยาศาสตร์ มักเป็นการรู้จักจากเทคโนโลยี ตัววิทยาศาสตร์เองมีคนเป็นจำนวนมากที่ไม่รู้ด้วยซ้ำว่าคืออะไร วิทยาศาสตร์ในความหมายของประชาชนหรือชาวบ้านไม่น้อยเป็นเพียงเทคโนโลยีเท่านั้นเอง เป็นการถือเอาเทคโนโลยีเป็นวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีก็ถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือในอุตสาหกรรม และอุตสาหกรรมก็ดำเนินไปโดยระบบและกิจกรรมทางเศรษฐศาสตร์หรือเป็นเรื่องของเศรษฐกิจ แล้วเศรษฐกิจก็ย่อมมีระบบสังคมและระบบการเมืองรองรับอยู่ เท่ากับเป็นการโยงความเป็นไปในวิถีชีวิตของประชาชน เกิดวัฒนธรรม ความคิดจิตใจอะไรต่างๆ ก็มาโยงเกี่ยวข้องกันหมด สภาพการณ์เช่นนี้วิชาการทั้งหลายก็เจริญขึ้นมา โดยจะเห็นได้อย่างชัดเจนว่าจะมีวิทยาศาสตร์เป็นศูนย์กลาง แล้วจุดบรรจบที่แสดงตัวออกมาคือระบบอุตสาหกรรมดังที่กล่าวมาแล้ว เพราะฉะนั้นยุคที่ผ่านมาจึงเรียกว่าเป็นยุค Industrial Age สังคมก็เป็น Industrial Society เป็นสังคมอุตสาหกรรม ซึ่งได้เป็นชื่อในอารยธรรมของมนุษย์

ในยุคของอุตสาหกรรมหรือในสังคม

อุตสาหกรรมนี้ สิ่งที่เป็นตัวแสดงความก้าวหน้าและบันดาลความสำเร็จเป็นตราของความของยุคอุตสาหกรรมก็คือวิทยาศาสตร์ เครื่องแสดงตัวของวิทยาศาสตร์ต่อมนุษย์คือเทคโนโลยี ซึ่งเป็นเครื่องแสดงศักยภาพความสำเร็จของวิทยาศาสตร์ให้ปรากฏ แล้วผลปรากฏที่เป็นที่ต้องการในชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์ก็เป็นเรื่องของเศรษฐศาสตร์

วิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและ Economic สามอย่างเกี่ยวข้องกับเรื่องการพัฒนาอย่างใกล้ชิด ทั้งนี้เนื่องจากการพัฒนาโดยอาศัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเป็นตัวชูโรง เพื่อผลหรือวัตถุประสงค์ในการเจริญเติบโตขยายตัวทางเศรษฐกิจ ซึ่งจะจำกัดขอบเขตแต่เพียงนี้ การพัฒนาของโลกในยุคที่แล้วมา อาจถือว่าเป็นยุคอุตสาหกรรม จึงเป็นอันว่านี่คือเรื่องของอารยธรรมและส่งผลกระทบต่อวิชาการด้วย ส่วนในเรื่องของลัทธิทางเศรษฐกิจที่เป็นตัวเอื้อและคู่กันกับความเจริญในยุคอุตสาหกรรมก็คือลัทธิทุนนิยม หรือทุนนิยม Capitalism ปัจจุบันนี้นิยมเรียกในลักษณะหนึ่งของ Capitalism นี้ว่า Free Market Economy ซึ่งที่จริงก็หมายถึงเอาลัทธิทุนนิยมนี้เอง แล้วระบบการเมืองสังคมที่รองรับก็คือ Democracy หรือประชาธิปไตย ปัจจุบันก็มาเน้นคำว่า Political Freedom ที่นี้ต่อมาก็มีพวกที่เห็นว่าลัทธิทุนนิยมหรือ Capitalism นี้ก่อผลร้ายแก่มนุษย์ ทำให้เกิดระบบเศรษฐกิจการเมืองที่ไม่เกื้อกูลต่อมนุษย์ ก็เลยทำให้เกิดระบบเศรษฐกิจการเมืองขึ้น

มาใหม่ก็คือ Socialism หรือสังคมนิยม ซึ่งสังคมนิยมก็มาสู่สังคมนิยมคอมมิวนิสต์ ซึ่งเป็นเรื่องของการทำงานที่จะให้ทางฝ่ายปกครองหรือรัฐบาลเข้ามามีส่วนควบคุมเรื่องทางด้านเศรษฐกิจ ให้เป็นเศรษฐกิจที่มีการวางแผนจากศูนย์กลาง

เมื่อเกิดลัทธิสังคมนิยมขึ้นมาก็ทำให้มีลัทธิเศรษฐกิจที่แข่งกันอยู่สองลัทธิคือ ลัทธิทุนนิยมกับลัทธิสังคมนิยม ทั้งสองลัทธิเศรษฐกิจแข่งขันกันมาตลอดยุคอุตสาหกรรมเป็นผลให้โลกถูกแบ่งออกเป็นสองค่าย และเป็นตัวครอบงำความเป็นไปของโลกแทบทั้งหมดเลย วิชาการอื่นก็เจริญมาโดยเป็นตัวประกอบบ้าง เป็นบริวารบ้าง หรือซ่อนเร้นตัวอยู่บ้าง เบื้องหลังของความโดดเด่นของวิชาการที่ได้กล่าวเป็นกลุ่มมาแล้วนั้น การวางวิชาในสายอย่างมนุษยศาสตร์จึงได้เสียสถานะไป อย่างปรัชญาก็เสื่อมไป ทั้งๆที่ปรัชญาในยุคก่อนเป็นวิชาที่เป็นอันดับหนึ่ง ปรัชญาในยุคหลังคนไม่ค่อยสนใจ วิทยาศาสตร์ก็มีปัญหา ศาสนาซึ่งมีส่วนสำคัญในเรื่องศีลธรรม จริยธรรมก็ได้ตกจากสวรรค์ไป แม้แต่การศึกษาเอง การศึกษาก็จะไปเน้นในแง่ที่ฝรั่งเรียกว่า Job preparation เป็นการเตรียมคนเพื่องานอาชีพ แทนที่จะเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิต การศึกษาจึงพลอยเป็นไปตามค่านิยมของระบบชีวิตในยุคอุตสาหกรรมที่มีวิทยาศาสตร์เป็นตัวนำด้วย กล่าวคือมี Specialization เป็นการศึกษาที่ชำนาญพิเศษเฉพาะทางเพื่อตอบสนองระ

บบอุตสาหกรรมนั่นเอง นี่คือภาพรวมของโลกสังคมอารยธรรมในยุคที่ผ่านมา

ปัจจุบันภาพข้างต้นนี้กำลังจะเปลี่ยนไปหายไป เป็นการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ในโลกอารยธรรมมนุษย์ชนิดพลิกผัน ซึ่งหลายคนเสนอว่าเวลานี้โลกได้ถึงยุคปฏิวัติครั้งใหม่ เป็นการปฏิวัติครั้งที่สามหรือ Third Revolution การปฏิวัติครั้งที่หนึ่งคือ Agriculture Revolution การปฏิวัติเกษตรกรรมปฏิวัติครั้งที่สองคือ Industrial Revolution การปฏิวัติอุตสาหกรรม การปฏิวัติครั้งที่สามเรียกว่า Sustainability Revolution การปฏิวัติการอยู่ยั่งยืนหรือบางที่เรียกว่า Information Revolution การปฏิวัติในระบบของข่าวสารข้อมูล อันนี้เป็นเรื่องของความเปลี่ยนแปลงของโลกที่มาถึงยุคนี้คือยุคปัจจุบัน ซึ่งสำคัญมาก บางคนก็ไปแต่งเป็นหนังสือเรียกการปฏิวัติในยุคนี้ว่า Third Wave เป็นคลื่นลูกที่สาม คลื่นลูกที่หนึ่ง คือการปฏิวัติเกษตรกรรม เมื่อหมื่นปีมาแล้ว ปฏิวัติครั้งที่สอง ทางอุตสาหกรรมก็แค่ศตวรรษที่ ๑๘ แล้วก็มาในปฏิวัติครั้งที่สามในขณะปัจจุบันนี้ ซึ่งเป็นการปฏิวัติทุกด้านทุกระดับ ทั้งความคิดจิตใจ อารยธรรมมนุษย์และความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับโลกทั้งหมด เป็นการปฏิวัติที่กว้างขวางกว่า เพราะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความเป็นอยู่ของมนุษย์ สังคม รวมถึงธรรมชาติแวดล้อม การปฏิวัติครั้งใหม่นี้จะส่งผลกระทบต่อวงวิชาการอย่างยิ่ง โดยเฉพาะวิทยาศาสตร์ซึ่งเสื่อมไป ในทางตรง

ข้ามกลับเป็นโอกาสที่มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์จะมีความสำคัญมากขึ้น โดยเฉพาะมนุษยศาสตร์ถึงเวลาที่จะได้ฟื้นตัวกลับมามีความสำคัญอีกครั้ง

การพิจารณาในเรื่องนี้จำเป็นต้องพูดถึงทางตันของอารยธรรมมนุษย์ ตลอดจนวิทยาการทั้งหลายที่มีวิทยาศาสตร์เป็นศูนย์กลาง หรือเป็นตัวชูโรงในยุคอุตสาหกรรมนั้น กล่าวคือ ในแง่ความสำเร็จก็ต้องยอมรับว่า ความสำเร็จของมนุษย์ในยุคอุตสาหกรรมนั้น ได้นำความก้าวหน้ามาสู่มนุษย์เป็นอย่างมาก เป็นความสำเร็จและความภูมิใจของยุคอุตสาหกรรม และเป็นผลงานของวิทยาศาสตร์ด้วย โลกอย่างน้อยส่วนหนึ่งในตะวันตกก็ถือว่าได้เกิดภาวะที่ความเป็นอยู่ค่อนข้างดี มีความมั่งคั่ง (Affluent society) จนกระทั่งมีการผลิตที่เป็น Mass เป็นการผลิตแบบไหล หรือที่เป็นมวลรวมเป็นจำนวนมาก การผลิตที่ล้นเกินพอ วัตถุพรั่งพร้อมจนกระทั่งสังคมตะวันตกที่พัฒนาแล้วนี้ ถือว่าผ่านยุคอุตสาหกรรมไปสู่ความพรั่งพร้อมเป็น Post Industrial Society เป็นยุคผ่านพ้นอุตสาหกรรมไปแล้ว เข้าสู่ยุคบริการในยุค Information ในสภาพอย่างนี้ ผลที่เกิดจากอุตสาหกรรมที่มีเทคโนโลยีเป็นตัวขับเคลื่อนความสำเร็จก็คือ ความสะดวกสบายต่างๆที่อาศัยเทคโนโลยี มาถึงยุคอิเล็กทรอนิกส์ก็มีคอมพิวเตอร์ทำให้เกิดเป็นยุค Information แล้วทำให้เกิดความเจริญก้าวหน้าในวิทยาการต่างๆจนถึงยุคสำรวจอวกาศ แต่อีกด้าน

หนึ่ง ในขณะที่การพัฒนานี้ยังไม่เสร็จสิ้น ความหวังของมนุษย์ก็ยังไม่สมประสงค์ ได้เกิดความผิดพลาดและปัญหาขึ้นมาทำลายความหวัง และความมั่นใจของมนุษย์ ซึ่งถ้าเราจะสรุปปัญหาความผิดพลาดหรือความไม่สมหวัง เราก็คงพิจารณาเป็นสองส่วน ส่วนที่หนึ่งก็คือในแง่ของการสร้างสรรค์ความสุขความเจริญหรือการแก้ไขปัญหาของมนุษย์ ว่าได้สร้างสรรค์ความเจริญความสุขทำไปได้แค่ไหน ประการที่สองในแง่ของการเข้าถึงสังคม ความจริงพิจารณาในแง่ทั้งสองนี้ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องความเจริญของอารยธรรม และ หรือวิทยาการทั้งหลาย ไม่ประสบความสำเร็จทั้งคู่ ไม่ว่าจะเป็นแก้ปัญหาสร้างสรรค์ความสุขความเจริญของมนุษย์ก็ไม่สำเร็จ การที่จะนำมนุษย์เข้าถึงความจริงหรือสังคมก็ไม่สำเร็จ แต่กลับยังสร้าง frustration อย่างหนักขึ้นด้วยในยุคนี้

ทั้งปัญหาชีวิตและปัญหาสังคมมนุษย์ล้วนไม่ยอมสยบแก่อำนาจที่เข้มแข็งขึ้นมากของมนุษย์ ที่มีวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีในยุคอุตสาหกรรมเป็นฐานรองรับ จึงกลายเป็นว่าเวลานี้ปัญหาสังคมและชีวิตของมนุษย์กลับตีตื้นมาเป็นฝ่ายรุกบ้าง เรื่องของปัญหาที่มีมากขึ้นในยุคปัจจุบันนั้นไม่จำเป็นต้องบรรยายเพราะจะเสียเวลามาก คือมีทั้งเรื่องของทางด้านชีวิตมนุษย์ทั้งในด้านกาย ด้านจิตใจ ด้านสังคม และด้านธรรมชาติแวดล้อม ปัญหาสรุปมันก็มีอยู่สามด้านแต่มีสี่ส่วนย่อยๆนี้จะขอยกตัวอย่างประกอบ เช่น

เรื่องโรคทางกาย เราก็จะเห็นว่ามนุษย์สมัยอุตสาหกรรมมีความหวังมากต่อวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีว่าจะทำให้มนุษย์เป็นต่อเอาชนะโรคภัยไข้เจ็บและคาดหวังว่าจะชนะหมดจนกระทั่งว่า การเดินทางไปต่างประเทศสมัยนี้ไม่ต้องฉีดวัคซีน ไม่ต้องปลูกฝีแล้วเมื่อก่อนจะไปสักที่ ต้องมีการปลูกฝีฉีดวัคซีนกันด้วย แค่อยหลังไป ๒๐ ปี การไปต่างประเทศจะต้องปลูกฝีฉีดวัคซีน เวลานี้โรคเก่าหมดไปโรคใหม่เข้ามา แล้วก็มีโรคแปลกๆ ที่เกิดจากวิถีชีวิตของมนุษย์เองที่ดำเนินชีวิตไม่เป็นไปตามธรรมชาติ เรียกว่าโรคอารยธรรม ก็เกิดมีขึ้นมาเป็นโรคแปลกๆ ไม่มีในสมัยก่อน โรคเกายังพิชิตไม่เสร็จหวังและคาดหวังว่าจะเสร็จ แต่เดี๋ยวนี้องค์การอนามัยโลกยอมรับแล้วว่าไม่สำเร็จแน่ คือโรคมะเร็งเลย คือตอนนี้ประกาศเลยว่าไม่สำเร็จ แล้วโรคที่เราเคยกลัวแล้วก็ไม่กลัวมา ๕๐-๕๐ ปี คือวัณโรคที่คนเคยกลัวมาก ใครเป็นมีหวังตายแล้วคนใกล้ชิดเกิดติดต่อ ต่อมาจากนั้นไม่นานก็มียาดี มีเสตปโตมัยซิน มี INS มีอะไรต่างๆ คนก็สบายใจ ใครเป็นวัณโรคก็ไม่กลัวแล้ว แต่ตอนนี้กลับต้องกลัวอีก ประเทศสหรัฐอเมริกาซึ่งเป็นศูนย์กลางความเจริญ วัณโรคได้กลับฟื้นตัวขึ้นอีกแล้วพอเกิดโรคเอดส์ขึ้นมา วัณโรคก็กลับฟื้นตัวซ้ำเลย

เมื่อไม่นานนี้ก็มีข่าวว่าจะเกิดวิกฤตการณ์เชื้อโรค ซึ่งจะเป็นอันตรายต่อมนุษย์เป็นอย่างมาก ขณะนี้เชื้อโรคจำ

นวนมากดื้อยา ทั้งๆ ที่ระหว่างที่มนุษย์เจริญยากี่พัฒนายิ่งขึ้นจนเอาชนะโรคต่าง ๆ และเชื่อว่าสามารถควบคุมเชื้อโรคเหล่านี้ได้แล้ว เวลานี้เชื้อโรคต่างๆ พัฒนาตัวดีกว่ามนุษย์เสียอีก ปรากฏว่ายาสักจะทำลายมันไม่ได้ตอนนี้เชื้อโรคจะดื้อยามากขึ้น ต่อไปจะไม่มียาที่สามารถกำจัดเชื้อโรคเหล่านั้น และมนุษย์จะลำบากมากขึ้นจนอาจเรียกว่าวิกฤตการณ์ ทั้งนี้เพราะยาที่มีอยู่ไม่สามารถจะไปกำจัดเชื้อโรคต่างๆ ที่เคยมีได้ทำให้เชื้อโรคเก่าฟื้นกลับขึ้นมาใหม่ และยังมีปัญหาจากยาที่ใช้รักษาเอง ซึ่งเป็นสารเคมีที่เป็นสิ่งแปลกปลอมในธรรมชาติที่เกิดโทษในตัวของมันเอง จนทำให้คนเสื่อมศรัทธาต่อการแพทย์สมัยใหม่ในด้านประสิทธิภาพของการบำบัดด้วย และก็ไม่ต้องพูดถึงระบบการแพทย์ที่ธุรกิจเข้าครอบงำ คนแม้จะต้องอาศัยการแพทย์สมัยใหม่แต่เริ่มมีความไม่มั่นใจจึงหันไปหาการแพทย์แผนโบราณ และพึ่งพาการรักษาตามธรรมชาติกันมากขึ้น ซึ่งเป็นประสบการณ์ที่ใหม่ในสังคม เป็นส่วนของการพลิกผันในสิ่งที่เรียกว่าเป็นการปฏิวัติครั้งใหม่ สภาพจิตใจของมนุษย์ก็ไม่ดีขึ้นมีแต่ตกต่ำลงไป อันนี้ก็ไม่ต้องพรรณาเรื่องโรคจิตโรคประสาท การฆ่าตัวตายในสังคมที่พัฒนาแล้วยังอเมริกา กับเม็กซิโก ประเทศติดกัน เม็กซิโกนั้นเป็นประเทศล้าหลังอย่างยิ่ง อัตราฆ่าตัวตายในอเมริกาสูงกว่าเม็กซิโกดูเหมือนจะ ๗ เท่าหรือประมาณนั้น แล้วปัญหาทางด้านสังคม ศีลธรรม จริยธรรม

มีขึ้นทั้งเป็นปัญหาสังคมเองและสะท้อนความทุกข์ในจิตใจคนก็มากขึ้น การพึ่งพาอาศัยสิ่งเสพติดมากขึ้น สังคมอเมริกันนั้นโคเคนเป็นปัญหาใหญ่มาก เพราะเป็นปัญหาทั้งทางด้านสังคม ปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาการเมือง อะไรต่าง ๆ ยุ่งไปหมด อาชญากรรมมากขึ้นรุนแรงขึ้น เพราะมีเทคโนโลยีเป็นตัวหนุนเอาไปใช้ในทางร้าย

ปัญหาความขัดแย้งก็รุนแรงขึ้น เกิดสงครามมากขึ้น เวลานี้โซเวียตล่มลงไปแล้ว คนก็สบายใจโล่งอกคิดว่าการแข่งขันกันในเรื่องอาวุธนิวเคลียร์คงจบสิ้นเสียที ไม่ต้องกลัวสงครามนิวเคลียร์แต่กลับปรากฏว่าปัญหานิวเคลียร์ได้กลับฟื้นขึ้นมาใหม่ซึ่งร้ายกว่าเดิม แต่ก่อนมีแค่สองค่ายควบคุมและถ่วงดุลย์อำนาจกันเอง แต่ตอนนี้อาวุธนิวเคลียร์กระจายไปสู่ประเทศเล็กประเทศน้อย ซึ่งบางประเทศการคุมตัวเองในเรื่องสิ่งเหล่านี้ก็ไม่มี ฉะนั้นจึงเป็นเรื่องที่น่าหวาดกลัวเป็นอย่างยิ่ง เรื่องของอาวุธนิวเคลียร์ในยุคใหม่นี้กลับร้ายแรงกว่าในยุคที่มีสองค่ายด้วยซ้ำไปเพราะว่ามันหมดสองค่ายเหลือค่ายเดียวไปแล้วกลับเกิดปัญหาใหม่ในเรื่องความขัดแย้งที่นับวันจะร้ายแรง ก็คือความขัดแย้งในเรื่องเชื้อชาติ ในเรื่องสีผิว ในเรื่องศาสนา ล้วนเป็นปัญหาใหญ่มาก ซึ่งจะเป็นปัญหาของยุคต่อไปนี้

ปัญหาสำคัญอื่นได้แก่ความยากจน ช่องว่างห่างไกลขึ้น การพัฒนาอุตสาหกรรมเป็นตัวถ่วงช่องว่างนี้ คนยากจนลงปรากฏชัด

เบื้องหลังสภาพที่หลอกว่าประเทศรวยขึ้น อันนี้ก็เป็นสภาพอันหนึ่ง ไม่ว่าประเทศอะไร อัตราผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติสูงขึ้นจริง แต่ประชาชนไม่ได้รวยขึ้น จนกระทั่งมีผู้เสนอให้ปรับความหมาย (Concept) ทางศัพท์เศรษฐกิจกันใหม่รวมทั้งคำว่า GNP นี้ มีผู้เสนอให้ปรับความหมายทางศัพท์กันใหม่ ศัพท์ทางเศรษฐกิจหลายศัพท์กำลังถูกให้ปรับความหมายกันใหม่ เพราะว่าไม่สามารถจะใช้วัดความจริงกันได้ เพราะไม่สอดคล้องกับความเป็นจริง ไม่ช่วยให้สำเร็จวัตถุประสงค์ที่แท้จริงในทางเศรษฐศาสตร์

เรื่องที่ตึกกันมากในปัจจุบันก็คือคำว่า economic growth ความเจริญเติบโตขยายตัวทางเศรษฐกิจตอนนี้ถูกตีหนัก ในประเทศที่ด้อยพัฒนาหรือกำลังพัฒนามักจะมุ่งหมายอันนี้ แต่ในประเทศที่พัฒนาแล้วในวงวิชาการก็จะตึกกันมาก เพราะสิ่งนี้จะเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง จนกระทั่งมีหนังสือที่เขียนว่าเดี๋ยวนี้ Invisible Hand ของอดัม สมิทไม่เพียงพอแล้ว Invisible Hand มือล่องหนหรือมือหายตัวนี้ใช้ไม่ได้แล้ว ดังนั้นสภาพทางด้านเศรษฐกิจเราจะเอาชาติมั่งคั่งเป็นแบบอย่างอีกต่อไปไม่ได้ ความหวังของมนุษย์ในเรื่องนี้ก็หมดสิ้นไป

ในอดีตที่ผ่านมาเราเอาประเทศอเมริกาเป็นแบบอย่างว่ามีชีวิตที่สุขสบาย แต่พอเราวิเคราะห์ลงไปแล้วเราก็เห็นว่าเอาเป็นตัวอย่างไม่ได้อย่างประเทศอเมริกานี้มีประชากร ๒๐๐ กว่าล้านคนแล้ว คิดเป็นอัตราส่วนก็

ประมาณ ๓๖% ของคนทั่วโลก ประเทศอเมริกาที่มีความเป็นอยู่มั่งคั่งสุขสบายนั้นใช้พลังงาน ๓๐% ของโลก แล้วก็บริโภคทรัพยากร ๔๐% ของโลกทั้งหมด หนังสือเรื่อง Global History ระบุว่าคนทั่วโลกจะสัมผัส American Dream (ความฝันของคนอเมริกัน) นี้ โลกก็จะกลายเป็นแผ่นดินร้างไปเสียก่อนนานแล้ว เป็นอันว่าไม่มีทางสำเร็จ ยิ่งมาประสบปัญหาในยุคธรรมชาติแวดล้อมด้วยยิ่งไม่มีทางไปเลย ฉะนั้นความมั่นใจของคนที่จะสร้างสรรค์ความสุขความเจริญในทางวัตถุนี้นี้ได้ค่อยๆหมดไป ทำให้คนเกิดความประหวั่นพรั่นพรึงกันมากขึ้น แม้แต่ในชาติที่กำลังพัฒนาเวลานี้กลุ่มหนึ่งอยู่อย่างดีแบบฝอยอเมริกัน แต่คนส่วนใหญ่ในชาตินั้นก็ยังแย่ลงไป

ปัญหาสำคัญสุดท้ายคือ ปัญหาธรรมชาติแวดล้อมเสียเป็นเรื่องใหญ่ที่สุดในปัจจุบัน ทั้งด้านทรัพยากรร่อยหลอ ทั้งด้านถ่ายเทของเสีย ขยะไม่มีที่ทิ้ง แล้วปัญหาเหล่านี้ก็ไปสัมพันธ์กับการผลิตการบริโภคของประชากร ประชากรที่เพิ่มขึ้นก็เพิ่มจำนวนผู้บริโภคมากขึ้น แต่อีกประการหนึ่งก็คือว่า ในเมื่อคนเจริญขึ้นการบริโภคของแต่ละคนก็เพิ่มขึ้น เลยเป็นปัญหาว่าจะเอาอย่างไรกัน ในที่สุดก็มาอยู่ที่ว่าเกิดความเสื่อมศรัทธาต่อเทคโนโลยี เห็นว่าเทคโนโลยีจะเป็นตัวทำลายโลก ทำลายมนุษย์ไปเสียแล้ว ทำลายโดยตรงโดยอาวุธนิวเคลียร์โครมเดียวไปเลย หรือทำลายโดยอ้อมก็

โดยสร้างสิ่งแปลกปลอมในธรรมชาติ เช่น สารเคมีหรือทำลายด้วยเครื่องอุปกรณ์เทคโนโลยีไปทำลายป่าอย่างรวดเร็ว เป็นต้น จนกระทั่งมีหนังสือเขียนระบุว่า ในที่สุดแล้วมนุษย์จะใช้ความชาญฉลาดของเทคโนโลยีมาทำลายเผ่าพันธุ์มนุษย์เสียเองหรือไม่ ในที่สุดมนุษย์จะฆ่าตัวตายนั่นเอง

ที่กล่าวมาทั้งข้างต้นทั้งหมดนี้ เป็นเรื่องราวของความหวังในการแก้ปัญหาและสร้างสรรค์ความสุขความเจริญของมนุษย์ อีกด้านหนึ่งก็คือความสำเร็จในการเข้าถึงสัจธรรมหรือความจริง ซึ่งในยุคที่แล้วมาก็มอบความไว้วางใจให้กับวิทยาศาสตร์เป็นอย่างมาก มีความหวังเป็นอย่างยิ่งว่าวิทยาศาสตร์จะเข้าถึงความจริง อะไรที่วิทยาศาสตร์พูดมา คนแต่ก่อนจะเชื่อจนกระทั่งถึงต้องเรียกว่า Scientism คือคลั่งวิทยาศาสตร์ ทั้งๆที่ตัวเองก็ไม่ได้ใช้วิธีวิทยาศาสตร์ต่อวิทยาศาสตร์คือ เชื่อวิทยาศาสตร์แบบหลงใหลความเชื่อถือแต่ก่อนคิดว่าวิทยาศาสตร์จะให้ความจริง แต่ปัจจุบันก็ค่อยปรากฏว่า สิ่งที่สมัยหนึ่งเคยบอกว่าจริงต่อมาไม่จริงมีมากเหลือเกิน จนกระทั่งมาถึงตอนสุดท้ายทำให้เปลี่ยน World View (โลกทัศน์) ในเรื่องของสัจธรรม สัจธรรมในยุคที่แล้วมานี้ในแง่วิทยาศาสตร์ถือว่าอยู่ในโลกทัศน์แบบ Decartes และ Newton ซึ่งมองโลกนี้เป็นกลไก เป็น machine เครื่องจักรใหญ่ ที่นี้เห็นว่าโลกทัศน์แบบนี้หรือ paradigm นี้ไม่ถูกแล้ว ฟิสิกส์ซึ่งเป็นตัวนำในการที่จะนำมนุษย์เข้า

ถึงสัจธรรมในฝ่ายวิทยาศาสตร์นี้ก็ก้าวเข้าสู่ยุคใหม่ว่า ฟิสิกส์ที่ผ่านมานี้ไม่ถูกต้อง ความเชื่อความเข้าใจไม่ถูก ก็ก้าวจาก Model ฟิสิกส์มาถึงยุคนี้ที่เรียกว่า New Physics เป็นฟิสิกส์ใหม่ ฟิสิกส์ใหม่นี้ในพวกรุ่นใหม่ ยอมรับเต็มที่ แล้วตอนนี้ผู้นำในวงการฟิสิกส์ใหม่อย่างเช่น Sir Edwinton ก็พูดออกมาเต็มที่ว่า วิทยาศาสตร์ไม่อาจนำมนุษย์เข้าถึงความจริงได้ จะเข้าถึงได้ก็แต่เพียงโลกแห่งเงาเท่านั้น คำกล่าวนี้เป็นคำของนักวิทยาศาสตร์ชั้นนำ ซึ่งประกาศยอมรับเลยว่า ให้มนุษย์เลิกหวังกับวิทยาศาสตร์ ที่ว่ามองสิ่งทั้งหลายเป็น Objective นั้นที่จริงไม่รู้ตัวว่าเป็น Subjective ทั้งนั้น ที่วิทยาศาสตร์บอกเป็น Objective จึงไม่ใช่ และที่วิทยาศาสตร์ว่า Value Free ก็ไม่จริง ต้องขึ้นกับ Value ทั้งนั้น ฉะนั้นความคิดของนักวิทยาศาสตร์เช่นนี้ ได้กลับไปสมทบกับพวกนักปรัชญาที่พูดไว้ก่อนแล้ว จนกระทั่งเดี๋ยวนี้ก็พูดกันมากว่ามนุษย์ไม่รู้จักรู้จักแต่โลกที่ใจมนุษย์มองเห็น เป็นโลกของมนุษย์เองที่มนุษย์สร้างขึ้น เป็นโลกที่ใจสร้าง the world speak it meaning to human consciousness บอกว่าโลกนี้พูดความหมายของมันออกมาผ่านจิตใจของมนุษย์

จึงเป็นอันว่ามนุษย์ปัจจุบันสำนึกถึงขีดจำกัดของวิทยาศาสตร์แล้ว เรื่องนี้หนังสือต่างๆในปัจจุบัน ก็พูดกันมากก็ไม่จำเป็นจะต้องเอามาพูดซ้ำอีก แต่รวมความมนุษย์

สูญเสียความหวัง ความมั่นใจ ทั้งในแง่การที่จะเข้าถึงความจริงของโลกและชีวิต และในการที่จะแก้ปัญหาและสร้างสรรค์ความสุขความเจริญ ทั้ง ๒ ประการนี้นำมาซึ่งความประหวั่นพรั่นพรึงและความหวาดกลัวต่ออนาคต และการที่จะต้องทบทวนทางวิชาการเปลี่ยนแปลงกันใหม่ ในเมื่อตัวนำในยุคนี้คือวิทยาศาสตร์เป็นตัวนำมนุษย์มาสู่สภาวะนี้ วิทยาศาสตร์จะต้องเปลี่ยนแปลงแน่นอน แต่ว่ามันก็เป็นโอกาสที่วิชาการสาขาอื่นทั้งมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ จะต้องทบทวนตัวเองด้วยว่าจะเอาอย่างกับยุคใหม่ที่มา

รวมความสรุปอีกที่ว่า มนุษย์ได้เกิดความเคลงใจต่อเทคโนโลยี บางทีถึงกับเป็นปฏิปักษ์ต่อเทคโนโลยี เพราะวามมนุษย์ในสังคมที่พัฒนาบางกลุ่มไม่ยอมใช้เทคโนโลยีเป็นอันขาด คือจะขออยู่อย่างธรรมชาติ แล้วมนุษย์ก็ไม่อาจจะพึ่ง economic growth ความเจริญขยายตัวทางเศรษฐกิจได้ ความเจริญขยายตัวทางเศรษฐกิจไม่สามารถทำให้มนุษย์นี้สมหวังในเรื่องการอยู่ดีกินดีแล้ว ในที่สุดก็คือเสื่อมศรัทธาต่อวิทยาศาสตร์ ความหวังที่จะสร้างสรรค์สังคมที่เสมอภาค ยุติธรรมหลุดมือไปแล้ว มนุษย์ไม่อาจเชื่อต่อไปว่าจะได้เข้าถึง freedom หรือไม่ มนุษย์จะได้ confusion มากกว่า liberation จะได้ความสับสนมากกว่าความหลุดพ้นหรือความเป็นอิสระภาพ หนังสือ Western Civilization ถึงกับได้เขียนบอกว่ายากที่จะมีในยุค

ไหนอย่างยุคนี้ ที่มนุษย์ทั้งหลายจะมีความหวั่นวิตกต่ออนาคตของอารยธรรมและชะตากรรมที่มนุษย์จะประสบต่อไปภายหน้า หมายความว่าไม่มียุคไหนเหมือนยุคนี้ที่มนุษย์เต็มไปด้วยความประหวั่นพรั่นใจ

เวลานี้ในเมื่อจะมีการเปลี่ยนแปลงครั้งใหม่ เราก็จะได้เห็นศัพท์ใหม่ ๆ เกิดขึ้นในวงวิชาการ มนุษย์ในสังคมปัจจุบันก้าวหน้าโดยเฉพาะตะวันตกนี้ถือว่าหลุดลอยจากฐานเดิมแล้ว ก็คือความเชื่อมั่นในแนวคิดของอดีตนี้ เลิกเชื่อเลิกมั่นใจ รากฐานอารยธรรมของตนเองก็หลุดไปอ่อนแอจนคลอนแคลน อย่างน้อยก็เกิดความสงสัยแคลงใจ มนุษย์ในตะวันตกก็เกิดความเคืองกว้างเลือนลอย ถ้ามองในแง่หนึ่งก็เกิดผลดีทำให้เริ่มคิดแสวงหาและเปิดรับความคิดใหม่ ก็เป็นทั้งจุดที่แย่และจุดที่ดี คือโอกาสใหม่ในการที่จะเปิดรับความรู้ ในยุคนี้เราจะเห็นศัพท์ใหม่ ๆ ซึ่งถ้าสังเกตจะมีศัพท์ในทางเศรษฐกิจที่ว่าแล้วก็ไปเป็น Post Industrialism ที่ว่าเป็น Post Industrial Society ยุคผ่านพ้นอุตสาหกรรมนี้ในทางเศรษฐกิจในทางศิลปกรรมภูมิปัญญาก็จะมีศัพท์ใหม่เป็น Post Modernism คำว่า Post Modernism นี้เกิดขึ้นก่อนในสถาปัตยกรรมศาสตร์ ซึ่งมีคำนี้เกิดขึ้นหลายปีแล้ว ต่อมาศัพท์นี้ก็ขยายไปใช้ในวงการศิลปะทั้งหมด ต่อมาเวลานี้ศัพท์นี้ใช้ในวงการทางภูมิปัญญาทั้งหลายทั่วไปเลย ในเรื่องสังคมก็เรียก Post Modern Society ก็มี หรืออย่างหนังสือเดี๋ยวนี้อีกมี Post

Modern Education เป็นการศึกษาในยุคผ่านพ้นสมัยใหม่ ศัพท์นี้ก็เป็นศัพท์หนึ่งที่นำมาใช้กัน หรือในทางวัฒนธรรมก็มีผู้ค้นศัพท์ใหม่ เช่น Post Materialism ผ่านพ้นวัตถุนิยม โดยถือว่าสังคมที่พัฒนาดีแล้วกำลังผ่านพ้นยุควัตถุนิยม หรือทางปรัชญาวิทยาศาสตร์ก็จะมีศัพท์ใหม่ Post Empiricism ผ่านพ้นการถือประสบการณ์ ก็ไม่ถือว่าประสบการณ์ทางอินทรีย์ทั้ง ๕ นี้ไว้วางใจได้ ปัจจุบันไม่ไว้วางใจแล้ว หรือทาง Geo-politics ในทางการเมืองก็มีคำว่า Post Cold War ยุคผ่านพ้นสงครามเย็น ฉะนั้นจะเต็มไปด้วย post ยุคนี้ post ทั้งนั้น แต่ไม่ใช่ post ไปรษณีย์ แต่ว่าเป็น post แปลว่าผ่านพ้นไปแล้ว ที่นี้ก็ใช้กันมากขึ้น เดียวนี้จะมีการใช้ศัพท์ใหม่ ๆ ถ้าไปอ่านหนังสืออย่างพวก Third Wave อย่างพวก Power Shift ซึ่งเป็นพวกนัก Futurist พวกนักอนาคตเขียนกันขึ้นนี้จะสร้างศัพท์อะไรต่ออะไรแปลกๆซึ่งไม่เคยมีมาก่อน ศัพท์เหล่านี้ได้รับการยอมรับบ้างไม่ยอมรับบ้าง ดังนั้นจึงเป็นอันว่าโลกมาถึงจุดที่จะพลิกผันแล้ว จำเป็นต้องทบทวนกันในทางวิชาการ และพิจารณาตัวเองว่าเราจะรับมือกับสังคมอารยธรรมในยุคใหม่ที่มีการปฏิวัตินี้อย่างไร

ขอย้อนกลับไปสืบหาสาเหตุทางวิชาการว่า ทำไมวิทยาศาสตร์จึงไม่สามารถนำมนุษย์ถึงความจริง แล้วก็การแก้ปัญหาสร้างสรรค์ความสุข ความเจริญแก่มนุษย์ได้สำเร็จ เรื่องนี้ก็ต้องค่อยๆ ดูกันไป ที่นี้เรามาค

คู่อิทธิพลสำคัญต่อความเจริญก้าวหน้าของวิทยาการ ตลอดจนเรื่องของชีวิตและอารยธรรมของมนุษย์ ในยุคที่ผ่านมาเป็นอย่างไรก็จะไปดูที่สภาพของจิต (Mentality) สภาพพื้นจิตของคนเป็นอย่างไร ซึ่งไปๆมาๆแล้ววิทยาศาสตร์ที่ถือตัวว่าเป็นผู้ที่ไม่มีเรื่องของคุณค่าเกี่ยวข้อง เป็นเรื่องของการศึกษารรรมชาติอย่างบริสุทธิ์จริง ๆ ในความเป็นจริงมันไม่ใช่เป็นอย่างนั้นความจริงแล้ววิทยาศาสตร์ไม่รู้ตัวว่าอยู่ใต้การครอบงำของ value ตลอด เพราะมีอิทธิพลอะไรต่างๆที่เข้ามาแอบแฝงซ่อนเร้น มาบันดลตลอดจนกำหนดทิศทางการศึกษาของวิทยาการทางวิทยาศาสตร์

ประการที่ ๑ ก็คือแนวคิดวิทยาศาสตร์เองในยุคที่แล้มาที่มองโลกมองความจริงแบบ Reductionism หรือที่เรียกว่า Reductionistic View คือการมองโลกแบบแบ่งซอยหรือแยกส่วน ซึ่งในทางวิชาการถือเป็นเหตุทำให้เกิด Specialization คือการชำนาญพิเศษเฉพาะทางดังกล่ามาแล้ว ในแง่ดี Specialization นี้ทำให้เกิดความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ และวิทยาการทั้งหลายให้ได้มีการศึกษาละเอียดลึกซึ้ง นอกจากทำให้เกิดความเจริญทางอุตสาหกรรมแล้ว ยังทำให้เกิดความเป็นเลิศทางวิชาการ แต่ว่าไปแล้ว การศึกษาแบบชำนาญพิเศษที่ลึกละเอียดนี้ กลับลืมนัดดูประสงค์เดิมคือ การศึกษาอย่างละเอียดนี้ก็เพื่อเอาความรู้นั้นมาใช้โยงกันอีกทีหนึ่ง พอแยกแล้วไม่กลับมาโยง จะ

นั้นจึงทำให้สูญเสียฐานไป แนวคิดแบบ Reductionistic ที่มาเป็น Respecialization ความชำนาญพิเศษเฉพาะทาง ทำให้ตอนนี้เรากำลังคิดกันในแง่ที่จะต้องเปลี่ยนแนวทางของวิทยาการใหม่ จะต้องมองสิ่งทั้งหลายแบบ Holistic และศัพท์พวก Holistic, Integration อะไรต่างๆตอนนั้นก็กลับได้รับความนิยมขึ้นมา เพราะถือว่าจะต้องเปลี่ยนวิธีการศึกษามองความจริงกันใหม่ เรื่อง Specialization ที่ยกตัวอย่างกันบ่อยก็คือ การแพทย์ คือว่าแพทย์นี้ศึกษากันไปละเอียดจนกระทั่งศึกษาอวัยวะเฉพาะชั้นหมอมคนหนึ่งก็ชำนาญพิเศษเฉพาะปอด อีกคนก็ศึกษาชำนาญเฉพาะหัวใจ อีกคนก็ศึกษาเฉพาะไต อะไรนี่ก็ว่ากันเฉพาะอย่างไปๆมาๆหมอรักษาชิ้นส่วนของคนไม่ได้รับรักษาคน เต็มนี้เป็นอย่างนั้น จนถึงกลับมีการกล่าวว่า การรักษาคนใช้เวลานี้จะมีลักษณะว่า หมอปอดมาดูปอดดีแล้วเสร็จหน้าที่ ไปเรียกหมอไตมาดูไต เรียบร้อยก็ไปเรียกหมอหัวใจมาตรวจหัวใจเสร็จไป เสร็จแล้วไม่มีใครดูคนไข้ คนไข้ก็น้อยในความดูแลของลูกน้องหมอ หรือคนที่ไม่ใช่ผู้ที่จจะรักษาได้ถึงแก่จนถึงที่ ก็เลยเกิดเป็นปัญหาหนักเข้าไปอีก เพราะหมอไม่ได้รับการรักษา นี่เป็นตัวอย่างของความเจริญวิวัฒนาการที่เอาแพทย์มาเป็นข้อมูลตัวอย่าง เป็นอันมีว่าตอนนี้กำลังมีแนวโน้มที่จะพลิกผันเลิกจาก Specialization ไปสู่ระบบจาก Reductionistic View ไปเป็น Holistic View ไปสู่ Holism

ซึ่งมองสิ่งทั้งหลายแบบโยงสัมพันธ์กันไปหมด เมื่อให้สิ่งทั้งหลายมีความสัมพันธ์กันอย่างดี เรียบร้อยมันจะเกิด balance ขึ้นมา หรือ equilibrium เกิดภาวะดุลยภาพหรือสมดุล ขึ้นมา ซึ่งนับเป็นความมุ่งหมายในแนวทางใหม่ประการหนึ่ง

ประการที่ ๒ คือ ตัวความนิยมหรือ คลังวิทยาศาสตร์ที่เรียกว่า Scientism นั้นเอง ที่ทำให้มองความเจริญในแง่วิทยาศาสตร์ หรือมองวัตถุด้านเดียวไม่มองในด้านอื่น เช่นด้านจิตใจ ไม่เอาทฤษฎะด้านอื่นมาร่วม ซึ่งก็เป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้มนุษยศาสตร์เสื่อม ไปด้วย ความจริงนั้นมนุษย์จะต้องมีบทบาท ในการที่จะเข้าถึงความจริง หรือให้ความรู้ เกี่ยวกับความจริงด้วย ตอนนี้อย่ารู้ตัวว่าวิทยาศาสตร์ไม่พอก็มาเริ่มต้นกันใหม่ ตอนนี้จะ มีแนวโน้มในเรื่องของประสานหรือการสังเคราะห์มากขึ้น ยุคที่แล้วเป็นยุค analysis ยุคของการวิเคราะห์ ตอนนี้อยู่ synthesis เรื่องของการสังเคราะห์ก็จะมีมาก ที่จริงก็มี มาหลายปีแล้ว แนวโน้มนี้จะมีการร่วมมือระหว่างสาขาอะไรต่าง ๆ ขึ้นมา แม้แต่ในยุคที่ กระแสใหญ่ยังเป็น Specialization

เรื่อง Specialization นี้แหละก็เป็นมูลเหตุอันหนึ่งที่ทำให้การจัดวิชาการต่าง ๆ มีความลักลั่นว่าแหงอย่างที่ว่ามาตอนต้น เลยขอย้อนกลับไปพูดตอนนี้ ที่พูดทิ้งไว้ บอกไว้ว่า เรื่องศาสนาที่จะขอกลับมาพูดว่า นับเป็นเหตุหนึ่งในการที่ทำให้มนุษย์เข้าไม่ถึงความจริง ทั้งนี้ก็เพราะว่าวิชาการต่าง ๆ

ลักลั่นไม่ลงตัว ดังที่ได้กล่าวไว้แล้วว่ามนุษยศาสตร์โดยพื้นฐานของตะวันตกเดิม ก็เป็นการศึกษาเพื่อความมีมนุษยธรรม หรือมี ฉะนั้นก็เพื่อฝึกนักพูด ต่อมาก็มีความหมาย เป็นการศึกษารื่องของมนุษย์ แต่เมื่อเวลา ศึกษาเรื่องของมนุษย์ก็เกิดปัญหาขึ้นมาว่า เรื่องของมนุษย์เทวดาไม่เกี่ยว พอดีกับที่ ศาสนาของตะวันตกของฝรั่งเป็นศาสนาของ เทวดา ศาสนาของพระผู้เป็นเจ้า พระผู้เป็น เจ้าเป็นผู้สร้างสรรค์บันดาล เพราะฉะนั้น เรื่องของศาสนาเป็นเรื่องของเทวดา ฉะนั้น มนุษยศาสตร์บอกว่าฉันไม่เกี่ยว เรื่องเทวดา ฉันไม่เกี่ยว ฉันศึกษาเรื่องของมนุษย์ นี่ก็ เป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้มนุษยศาสตร์ไม่ศึกษา เรื่องของศาสนา ที่นี้เมื่อศึกษาเรื่องของ มนุษย์ในสายอารยธรรมตะวันตก มนุษย์ กับธรรมชาติแยกกัน อันนี้ก็เป็นปัญหาสำคัญที่จะพูดกันต่อไป เมื่อมนุษย์กับธรรมชาติ แยกกันเป็นคนละส่วน บอกว่ามนุษยศาสตร์ ศึกษาเรื่องมนุษย์ ธรรมชาติไม่เกี่ยว ฉะนั้น มนุษยศาสตร์ก็ศึกษาเรื่องมนุษย์ก็ยก เรื่องธรรมชาติไปให้วิทยาศาสตร์ ตกลงว่า มนุษยศาสตร์เป็นเรื่องมนุษย์ไม่เกี่ยวกับ เทวดา ไม่เกี่ยวกับศาสนา แล้วก็ ไม่เกี่ยวกับ ธรรมชาติ เรื่องของมนุษยศาสตร์ก็จำกัดตัว อยู่แค่เรื่องของมนุษย์ในความหมายเฉพาะ ตัวดังกล่าว

เพราะฉะนั้นจึงเกิดปัญหาคือการไม่ ลงตัวของวิทยาการ เป็นปัญหาทางด้านเนื้อหา รูปแบบและสถาบัน แล้วขยายตัวทั้ง

ทางด้านวิชาการ สังคม และการปกครอง ซึ่งเป็นปัญหาในตะวันตกตลอดมา อย่างศาสนาที่ถูกมองในแง่ที่ว่า จะต้องไม่มีส่วนร่วมที่จะให้สังคมแก่มนุษย์ เพราะเป็นเรื่องของเทวดา และวิทยาศาสตร์ก็เกิดขึ้นโดยถือตัวว่า เรื่องของเทพเจ้าเป็นเรื่องเหลวไหล ฉะนั้นวิทยาศาสตร์ก็ไม่ยอมรับเรื่องของศาสนาแต่ต้นด้วยความติดยึด concept ที่ว่าเป็นเรื่องของเทวดา เรื่องของสวรรค์ แล้วเรื่องของศีลธรรม จริยธรรมที่พ่วงมากับศาสนา ก็ให้เป็นเรื่องของเทวดา จริยธรรมของตะวันตกทางศาสนาเป็นเทวบัญชา เป็นโอองการของเทพเจ้า เพราะฉะนั้นจริยธรรมก็หมดความหมายไปด้วย วิทยาศาสตร์ก็บอกว่าเรื่องจริยธรรมเป็นเรื่องของการว่าเอาเอง ที่บอกว่าพระผู้เป็นเจ้า เทพเจ้า เทวดานั้นไม่เป็นความจริง เป็นเพียงเรื่องที่มนุษย์ตกลงกันเอาเอง เป็นบัญญัติของมนุษย์ไม่มีความเป็นจริง ในทางวิทยาศาสตร์เรื่องของจริยธรรมจึงหมดความหมาย เป็นเพียงสิ่งสมมุติหลอกกัน จริยธรรมจึงตกจากสวรรค์ ก็เลยไม่มีความหมายในสังคมตะวันตก

ในยุคที่ผ่านมานี้จริยศาสตร์ จริยธรรมเสียความศักดิ์สิทธิ์ไป แล้วฝรั่งก็แตกแยกทะเลาะกันมากในเรื่องของศาสนาด้วย เพราะปัญหาเรื่องศาสนาแห่งศรัทธาที่เอาความเชื่อหรือศรัทธาเป็นตัวกำหนด มนุษย์ก็แบ่งแยกทะเลาะกันแม้แต่ในนิยายเดียวกัน จนกระทั่งในประเทศที่นำในการพัฒนา

คืออเมริกาไปถึงกับแยก Church กับ State ออกจากกัน นี่คือในแง่ของสถาบัน ในทางสังคมก็แยกศาสนากับทางด้านรัฐให้อยู่คนละส่วน เป็นการตัดโอกาสในการที่จะให้ศาสนาเข้ามามีบทบาทในการที่จะเอื้ออำนวยในการศึกษาสังคมด้วย ความจริงส่วนหนึ่งซ่อนอยู่ในคำว่าเทวดาหรือ divinity ความจริงส่วนนั้นจึงถูกมองข้ามไป มนุษย์ก็ไม่ศึกษาไม่เอาใจใส่ ฉะนั้นความรู้ของมนุษย์ก็เหวห่าง นับเป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้ไม่สามารถเข้าถึงสังคมได้

เมื่อแยกศาสนากับวิทยาศาสตร์ออกจากกัน เท่ากับว่าแยกจิตกับวัตถุออกจากกัน จิตกับวัตถุเป็นคนละเรื่องกัน วิทยาศาสตร์ก็ศึกษาเฉพาะวัตถุ มาถึงปัจจุบันนี้จึงได้ความว่าการศึกษาของวัตถุจะไม่สมบูรณ์ ถ้าไม่มีจิตเข้าไปเกี่ยวข้อง เพราะว่าฟิสิกส์บอกว่าที่เรามองเห็นโลกแห่งวัตถุธรรมชาติ นั้น ความจริงเห็นด้วยภาพสะท้อนของจิตเท่านั้น ฉะนั้นการที่จะถึงสังคมตอนนี้ก็ยอมรับว่าเอาจิตเข้ามา แต่ยุคที่แล้วมาแยกศาสนากับวิทยาศาสตร์ออกจากกัน หมายถึงแยกจิตกับวัตถุออกจากกันด้วย ที่มีการแยกอย่างนั้นก็คือแยก fact กับ value ออกจากกัน ข้อเท็จจริงกับคุณค่านี้ไปด้วยกันไม่ได้ ถือว่า value นี่เป็นเรื่องที่ไม่มีจริงอย่างพวกสังคมศาสตร์อย่าง Economics นี้ก็พยายามแสดงตัวเป็น Value Free คือไม่มีคุณค่าหรือค่านิยม แล้วก็ทำให้แยกระหว่าง Knowledge กับ Morality การที่ความรู้กับ

เรื่องคุณธรรมแยกออกไปก็เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้มนุษย์แทนที่จะเข้าถึงความจริงได้ดีขึ้น ก็ไม่สามารถเข้าถึงได้ วิทยาศาสตร์ก็เลยไม่สำเร็จวัตถุประสงค์

ต่อไปจะขอกล่าวเป็นหัวข้อต่าง ๆ ที่เป็นข้อสังเกต เพื่อให้เห็นว่าอิทธิพลอะไรบ้างที่มาเป็นตัวบันดาลอยู่เบื้องหลัง ที่ทำให้วิทยาศาสตร์และวิทยาการต่าง ๆ นั้นไม่สามารถเข้าถึงความจริง และแก้ไขปัญหามนุษย์ได้ ซึ่งในยุคที่ผ่านมาถือกันว่าตะวันตกเป็นศูนย์กลางความเจริญและอำนาจ ตอนที่ยุโรปเจริญเราก็จะเห็นว่าพุดถึงโลกแยกแบ่งโลกทางภูมิศาสตร์ออกไปโดยเอายุโรปเป็นศูนย์กลาง จึงมีคำว่า Near East ตะวันออกใกล้ Middle East ตะวันออกกลาง Far East ตะวันออกไกล New World โลกใหม่ คำเหล่านี้ล้วนแสดงให้เห็นถึงการเอาตะวันตกเป็นศูนย์กลาง โดยเอาจุดแห่งความเจริญเป็นตัวกำหนดเท่านั้นเอง ต่อมาสหรัฐเป็นศูนย์กลางก็เริ่มมีศัพท์ใหม่ ๆ ที่เอาสหรัฐเป็นศูนย์กลางในการเรียกขึ้นมาอีก ฉะนั้นในวิชาการทางด้านสังคมศาสตร์เอง จะเห็นสภาพอย่างนี้เกิดขึ้นมาคือความลำเอียง การที่มนุษย์ในโลกตะวันตกซึ่งเป็นผู้ที่ตั้งวิชาสังคมศาสตร์ขึ้นมาเอง ได้ถือว่าสังคมตะวันตกเป็นขั้นตอนสูงสุดแห่งวิวัฒนาการของสังคมมนุษย์ ฉะนั้นก็มองว่าสังคมอื่นเป็นสังคมที่ล้าหลัง ดังนั้นในวิชา Cultural Anthropology วิชามานุษยวิทยาทางด้านวัฒนธรรมหรือด้านสังคมก็ดี ในวิชาสังคม

วิทยาเองแต่เดิมมาก็ดี ศึกษาด้วยความเข้าใจอย่างนี้ย่อมจะต้องมองเอาสังคมตะวันตกเป็นศูนย์กลาง แล้วก็มองว่าสังคมอื่นๆ ที่เห็นอยู่ก็คือขั้นตอนแห่งความเจริญที่สังคมตะวันตกได้เคยผ่านมาแล้ว จนกระทั่งถึงจุดสูงสุดในปัจจุบัน

ความรู้สึกอย่างนี้จะมีอยู่เรื่อยมาแม้แต่ ๒๐-๓๐ ปีที่ผ่านมานี้ ฝรั่งเศสถึงตะวันตกก็จะเขียนแบบดูลูกไม่น้อย จะยกตัวอย่างหนังสือของนาย Arthur Gestley ชื่อ The Lotus and The Robot Lotus คือดอกบัว Robot คือหุ่นยนต์ ดอกบัวหมายถึงสังคมตะวันออกที่อยู่กับธรรมชาติ ซึ่งได้เขียนบรรยายให้เห็นถึงความล้าหลังของตะวันออก แม้แต่ญี่ปุ่นก็เขียนว่าเจริญแต่ไม่ได้เรื่อง ตอนหนึ่งเขาก็เขียนว่า as pupil you were not bad but hopeless as teacher เขาบอกว่าให้เป็นลูกศิษย์เราไม่เลวเลยนะ แต่จะเป็นอาจารย์เราไม่ไหว ทำไม่สำเร็จ หมายความว่าตะวันตกสามารถที่จะเรียนจากตะวันออกได้ มีความรู้มีสติปัญญาที่จะไปศึกษา แต่จะไปสอนตะวันออกนี่สอนไม่ขึ้น สอนไม่สำเร็จ แม้แต่สิ่งดีที่ตัวมีอยู่ก็ไม่สามารถรักษาเอาไว้ได้ อันนี้เป็นคำของ Arthur Gestley หรืออย่างหนังสืออื่นก็เช่นหนังสือ East to Eden ของ Charles Paulvin ก็เขียนบรรยายในลักษณะเดียวกันเป็นตัวอย่างให้เห็นว่าความรู้สึกที่ถูกสังคมตะวันออกล้อม และมองเห็นว่าสังคมตะวันตกเป็นสังคมที่พัฒนาสูงสุด เป็นทัศนที่มีอคติอย่างเห็นได้ชัด

อย่างสังคมจีนก็เช่นกัน จีนนี้จะมองประเทศอื่นเป็นฮวนหนึ่ง เป็นคนป่าไปหมด ยกตัวอย่างเช่น ตอนที่นายคัสซิงเป็นผู้แทนของรัฐบาลอเมริกันส่งไปเซ็นสนธิสัญญากับจีน เป็นสนธิสัญญาครั้งแรกระหว่างสหรัฐกับจีน สนธิสัญญานี้ในราวปี ๒๔๘๗ คัสซิงเดินทางไปที่มาเก๊าแล้วก็จะเดินทางไปปักกิ่ง พระเจ้าจักรพรรดิฉินได้ทราบข่าวว่าฮวนหนึ่งอเมริกันจะมาก็มีความพิโรธมาก รับสั่งกับเจ้าเมืองบอกว่า “นี่ถ้าแกให้ฮวนหนึ่งอเมริกันเข้ามาทำให้พระราชมนเทียรของพระเจ้าจักรพรรดิแปดเปื้อนละก็ ข้าจะต้องตัดศีรษะเจ้า ศีรษะเจ้าจะต้องหลุดจากบ่า” ซึ่งเจ้าเมืองก็กลัวมาก ก็เลยส่งเจ้าหน้าที่ตัวแทนไปเซ็นสนธิสัญญากับคัสซิงที่เมืองมาเก๊า ตัวอย่างนี้แสดงว่าจีนก็แสดงการดูถูกตะวันตกเช่นกัน ทัศนคติข้างต้นมีนัยสำคัญคือ ในเมื่อฝรั่งมองสังคมอื่นด้อยกว่าหรือว่าล้าหลัง ก็เลยคิดว่าตัวเองจะไปจัดการทำให้ประเทศเหล่านั้นเจริญมีอารยธรรมขึ้น อันนี้ก็นำไปสู่สภาพจิตที่มีศัพท์เรียกกันมาว่า frontier คำนี้เป็นศัพท์ที่สำคัญมากเหมือนกัน ซึ่ง frontier นี้จะเป็นศัพท์สำคัญในสภาพจิตอเมริกันต่อมาด้วย

ในสังคมอเมริกันสภาพจิตที่เรียกว่า frontier จะเด่นมาก แล้วถือว่าเป็นตัวที่นำอเมริกันไปสู่ความเจริญก้าวหน้าด้วย สำหรับในตะวันตกก็มีความรู้สึกที่ว่าจะต้องบุกฝ่าแดนไกลไปสู่ดินแดนโพ้นทะเล เพื่อไปแสวงโชคไปหาทรัพย์สินเงินทอง และนำเอา

สิ่งดีของตัวไปให้ อันหมายถึงเข้าไปจัดการพัฒนาเขาให้บ้านป่าเมืองเถื่อนทั้งหลายเกิดมีความเจริญงอกงาม ความคิดข้างต้นนี้ คือความคิดแบบ frontier ซึ่งมีอิทธิพลสำคัญในกระแสความคิดที่สร้างความเจริญทางวิทยาการของตะวันตก

อีกเรื่องหนึ่งที่เป็นตัวสำคัญในยุคอุตสาหกรรมตะวันตก คือการเน้น economic growth คือการเจริญขยายตัวทางด้านเศรษฐกิจเป็นเป้าหมายใหญ่ของยุคอุตสาหกรรม ซึ่งหวังว่าเมื่อเศรษฐกิจเจริญขยายตัวดีแล้ว มนุษย์จะมีความพรั่งพร้อมด้วยวัตถุ มีความสุขสะดวกสบาย จะเป็นสังคมที่มีอิสระภาพสมบูรณ์ แต่ว่าแนวคิดนี้ก็บอกอยู่ในตัวว่าไปเน้นความเจริญทางวัตถุ เมื่อเน้นวัตถุมากก็มองความจริงของโลกเอียงไปด้านหนึ่ง มุ่งพัฒนาวัตถุโดยไม่คำนึงถึงการพัฒนาด้านมนุษย์เอง จนกระทั่งได้เกิดปัญหาในสังคม จิตใจมนุษย์ในขบวนการพัฒนานำมาสู่ปัญหาในปัจจุบัน ที่ทำให้ต้องมีการพิจารณาทบทวนแก่กระบวนการพัฒนากันใหม่ แม้แต่ปัญหาเรื่องธรรมชาติแวดล้อมเสีย ก็มาจากแนวคิดที่นิยมใน economic growth ด้วยเป็นตัวสำคัญทีเดียว แล้วก็เป็นตัวสำคัญที่ว่า เมื่อมนุษย์มาติดพันปัญหาธรรมชาติแวดล้อมแล้ว มนุษย์ต้องแก้ไขแล้วมนุษย์ก็ไปติดพันอีกประการหนึ่งก็คือว่า ในเมื่อยอมรับปัญหาในเรื่องของธรรมชาติแวดล้อมเสียจะต้องแก้ไข แต่ความคิดจิตใจยังนิยมใน economic growth

ในความพร้อมทางวัตถุอยู่ การแก้ปัญหา นั้นนำมาซึ่งความคับข้องทางจิตใจ คือมันเป็นการแก้ปัญหาที่มีผลเสียในทางจิตวิทยา คือเมื่อมนุษย์จะแก้ไขปัญหารักรรชาติ แวดล้อมตัวเอง ก็ไม่สามารถจะสุขสมหวัง สมบูรณ์ ทำให้ธรรมชาติแวดล้อมเสีย แล้วกลับมาทำลายตัวเองอีกเป็นปัญหากลืน ไม่เข้าคายไม่ออกที่ฝรั่งเรียกว่า dilemma ปัจจุบันกำลังถึงจุดนี้

อารยธรรมตะวันตกซึ่งมีแนวคิดทาง วิทยาการที่ผ่านมาเป็นตัวกำหนด จะต้อง เปลี่ยนใหม่หมด แต่ตะวันตกก็ยังคิดว่า จะแก้ไขได้อย่างไร ยังไม่เห็นทางออก ซึ่งวิธี การที่จะแก้คือ ใช้วิธี compromise แต่ com- promise หรือวิธีประนีประนอม ซึ่งเป็นวิธี ของตะวันตกนั้นเป็นวิธีการที่ทำให้เกิด frus- tration ไม่ใช่วิธีแก้ปัญหาที่ถูกต้อง อันนี้จะ เป็นจุดหนึ่งที่เราจะต้องแยกจากวิธีของตะ- วันตกกับตะวันออกให้สังเกตว่าวิธี compro- mise ซึ่งเป็นวิธีของตะวันตกไม่ใช่วิธีของตะ- วันออก วิธีของตะวันออกจะเป็นอีกอย่างหนึ่ง

จะขอยุติไปให้จบข้อสังเกต ๗ ข้อ ใน ช่วงของยุคที่ผ่านมา ส่วนยุคต่อไปไม่มีเวลา พุด แล้วก็ข้อเสนองของพุทธศาสนาทั้งหมดก็ ต้องตัดไปก่อน ตามที่กล่าวไปแล้วเรื่องหนึ่ง ก็คือความคิดฝังใจตะวันตกเกี่ยวกับเรื่อง evolution ซึ่งได้เกิดความนิยมแพร่หลายทั้ง ในด้าน biological และ social ทั้งวิวัฒนาการทางด้านชีววิทยาและก็ทางด้านสังคมวิทยา ต่อมาเมื่อทางวิวัฒนาการฝ่ายชีววิทยา

เจริญขึ้นมา ก็กลับมามีอิทธิพลต่อต้านวิวัฒนาการทางสังคมด้วย จะติดในคำว่า survival of the fittest การอยู่รอดของผู้ที่เหมาะสมที่สุด หรือผู้ที่แข็งแรงที่สุดก็จะมีกระบวนการที่ เรียกว่า การเลือกของธรรมชาติ เมื่อนำมา ใช้อธิบายสังคมก็จะทำให้เกิดหลักการด่า เนินชีวิตหรือวิถีชีวิตแบบแข่งขันและต่อสู้ ฉะนั้น competition การแข่งขันและ struggle การดิ้นรนต่อสู้ จะเป็นลักษณะการดำเนินชี- วิตตะวันตกอย่างมาก ทำให้เกิด survival ในท่ามกลาง conflict คือการขัดแย้งกัน มีการแข่งขันช่วงชิง เพราะชนะแล้วจะได้ free- dom แล้วก็ progress ในสภาพอย่างนี้มี ผลต่อการศึกษาการเลี้ยงดูเด็กด้วย และมี ผลในด้านอื่นด้วย

หนังสือเล่มหนึ่งชื่อ Kidding World Changing Mind แปลเอาเองก็แล้วกัน เล่มนี้ ก็จะเล่าถึงว่าอิทธิพลของแนวความคิดนี้มี ผลต่อการศึกษาการเลี้ยงดูเด็กฝรั่งทำให้เกิด aggressive personality ทำให้ฝรั่งนั้นมีบุคลิกภาพแบบรุก หรือจะใช้คำแรงก็ก้าวร้าว แล้วก็หนังสืออีก เล่มหนึ่งชื่อ Post Modern Education บอกว่า วัฒนธรรมตะวันตกคือ freedom to domina- tion หนังสือเล่มนี้ก็เป็นหนังสือในยุคปฏิวัติ เหมือนกัน Post Modern Education บอกว่า วัฒนธรรมตะวันตกนั้นเป็นวัฒนธรรมแห่ง freedom to domination อิศราภาพด้วยอาศัย การครอบงำ หมายความว่าต้องชนะต้อง พิชิตคนอื่นได้ แล้วก็จะมีอิสรภาพ อันนี้ รวมความก็คือ ตะวันตกนี้มีประวัติแห่งวิถีชี

วิวัฒนาการที่เต็มไปด้วยการขัดแย้ง ต่อสู้และ
แข่งขัน ซึ่งประวัติศาสตร์ตะวันตกเองก็เต็ม
ไปด้วย oppression การกดขี่ conflict การ
ขัดแย้ง struggle การดิ้นรนต่อสู้ ทั้งระ
หว่างคนกับธรรมชาติ ธรรมชาติแวดล้อมใน
ตะวันตกก็บีบคั้นคนมาก แล้วก็ระหว่างคน
กับสิ่งเหนือธรรมชาติหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ก็บีบ
คั้นกันมาก คนกับศาสนาก็บีบคั้นกันอย่าง
หนัก ในเมืองฝรั่งนี้ไม่ได้เหมือนกับตะวัน
ออกที่จะอยู่กันได้ง่ายๆ เพราะถ้าแกไม่เชื่อ
อย่างนี้แกก็โดน ในสมัยยุคกลางตั้งศาล in-
quisition ในสเปน ศาล inquisition ใน
ยุคนั้นต้องบอกว่าต้องเผาคนทั้งเป็น ถูกจับ
มาบอกว่าเป็นแม่มดหมอผีอะไรนี่ วันหนึ่ง
บางทีเป็นร้อย ไม่รู้คนตายไปเท่าไร อย่าง
กาลิเลโอก็ถูกขึ้นศาล เพราะว่าพูดไม่ตรงกับ
คัมภีร์ไบเบิล จะให้ตีเมียพิษ พอดีสาร
ภาพอะไรทำนองนี้ก็ต้องต่อสู้ในเรื่องเหล่านี้
การดิ้นรนให้พ้นจากความบีบคั้นต่างๆก็นำ
มาซึ่งการมีบุคลิกภาพที่ก้าวร้าวรุกราน
อย่างที่ฝรั่งว่าในหนังสือ Kidding World
Changing Mind ก็จะบอกว่า ในสังคมสมัย
ใหม่ของสังคมตะวันตกพ่อแม่จะสอนลูก
บอกว่าเธอจะต้อง one up เขาก่อน ถ้าไม่ one
up เขา เขาก็ one up เราเท่านั้นเอง one up
หมายความว่าเราก็ต้องเหนือคนอื่นขึ้นไป

มีเรื่องสำคัญอีกประการหนึ่ง แต่เนื่อง
จากหมดเวลาจึงไม่มีโอกาสพูดก็คือ idea and
ideal และ progress อันนี้เป็นตัวกำกับที่ฝรั่ง
ถือว่าเป็นแนวคิดที่ทำให้ฝรั่งเจริญมาจนปัจ

จุบัน แต่ปัจจุบันนี้ฝรั่งเองบอกว่า idea of
progress นั้นเป็นความคิดที่ out of date คือ
พ้นสมัยไป หนังสืออย่าง Megatrends 2000
ก็จะพูดเรื่องนี้ไว้ หรือจะไปดูในหนังสือพวก
Power Shift อะไรก็ได้ของ Alvin Toffler
พวกนี้ก็จะพูดเรื่องราวเหล่านี้ เห็นว่ามัน
เปลี่ยนไปแล้ว สิ่งเหล่านี้ Idea of progress
นั้นถูกโจมตีในหนังสือมากมายเหลือเกิน
ที่นี้เขาบอกว่า idea ทั้ง idea และ ideal of
progress นี้ไปไม่รอด ใช้ไม่ได้ ทั้งในแง่ที่
เป็นไปไม่ได้ด้วยและเป็นสิ่งที่ไม่พึงปรารถ
นาด้วย จะนำมนุษย์ไปสู่ความล่มจมมากกว่า
อันนี้เป็นตัวอิทธิพลต่าง ๆ ที่อยู่เบื้องหลัง
ความเจริญของตะวันตกในยุคอุตสาหกรรม
ที่มีวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเป็นตัวชูโรง
แต่เบื้องหลังที่ลึกซึ้งกว่านี้ที่มันครอบคลุม
เป็นตัวอิทธิพลบันดาล มันมีมาจากความคิด
จิตใจตั้งแต่ยุคกรีก ๒,๐๐๐ กว่าปี ใน
อารยธรรมตะวันตกที่ยังไม่ได้พูดถึง ข้อนี้ที่
สำคัญมากกว่า ๗ ตัว และอยู่เบื้องหลัง ๗
ตัวที่ว่านี้ด้วยซ้ำ สิ่งทีกล่าวก็นี้ก็คือความ
คิดตะวันตกตลอดสายวัฒนธรรมตั้งแต่ Soc-
rates Plato Aristotle มาเลย ที่มองมนุษย์
แยกต่างหากจากธรรมชาติ แล้วก็ให้มนุษย์
นี้เข้าไปครอบครอง จัดการกับธรรมชาติ
เอาธรรมชาติมาจัดสรรไว้ใช้สนองความต้อง
การของมนุษย์ ประเด็นนี้ก็เป็นเรื่องใหญ่ที่
ไม่มีเวลาจะพูดกันต่อไป เมื่อเราพูดประเด็น
นี้จบเราจะเห็นเรื่องการที่มนุษย์จะต้อง
เปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ ทำไมจึงต้องปฏิวัติ

เพราะมันต้องปฏิวัติถึงรากฐานความคิดที่มีมาตั้งแต่ ๒,๐๐๐ กว่าปีของอารยธรรมตะวันตกใหม่หมด ตอนนี้นั้นสิ่งต่าง ๆ โดยเฉพาะในเรื่องของธรรมชาติแวดล้อมก็จะเห็นว่าต้องมองมนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ เพราะภูมิหลังของสังคมตะวันตกมองมนุษย์ต่างหากจากธรรมชาติตลอดมา แล้วจากตรงนี้เราก็จะนำไปสู่วิถีความคิดแนวใหม่ เช่น Holistic เป็นต้น แล้วก็วิทยาการต่างๆ ที่จะต้องพลิกผันเปลี่ยนแปลง ซึ่งเราจะต้องเปลี่ยนทั้งสังคมศาสตร์ วิทยาศาสตร์และ

มนุษยศาสตร์ แล้วก็นำเข้ามาสู่จุดโยงของพระพุทธศาสนา ข้อเสนอจากพระพุทธศาสนาอย่างไร วันนี้ไม่มีโอกาสที่จะพูดกันก็ขอจบเท่านี้

ขออนุโมทนาทุกท่าน ขอให้ทุกท่านมีความร่มเย็นเป็นสุข มีความเจริญก้าวหน้าของงานและให้คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร มีความเจริญงอกงามยิ่งขึ้น มีความสามารถที่จะอำนวยความสะดวกให้กับสังคมมวลมนุษยชาติตลอดกาลนานเทอญ